

1.01. izvorni znanstveni članek

UDK 622.363.1(497.4)(091)
prejeto: 11. 7. 2005

Zdenka Bonin

prof. zgodovine in geografije, višja arhivistka, Pokrajinski arhiv Koper, Kapodistriassov trg 1, SI-6000 Koper
e-mail: zdenka.bonin@guest.arnes.si

Koprške soline v poročilih beneških uradnikov

IZVLEČEK

V severozahodni Istri se je zaradi ugodnih naravnogeografskih danosti močno razvilo solinarstvo. Na piranskem teritoriju so soline nastale v Sečovljski dolini, ob reki Fazani v Luciji in ob potoku Roji v Strunjanu. Manjše izolske soline so bile lokalnega pomena, koprške soline pa so se raztezale ob Badaševici in Rižani. Otoški Koper je bil na južnem delu obdan s t. i. semedelskimi solinami, na severovzhodnem delu pa z ankaransko-srminskimi solinami. Pridobivanje soli in trgovanje z njo je bilo do konca 19. stoletja relativno donosno. V obdobju Beneške republike so Koprčani sol večinoma prodajali v zaledje in od davka na prodano sol se je v komunsko blagajno stekalo precej denarja. Ker je bila sol državni monopol in je centralna oblast vseskozi bdela nad njeno proizvodnjo in prodajo, skorajda ni poročila najvišjih beneških uradnikov v Istri (npr. koprskih podestatov in kapitanov ali pa beneških providurjev za Istro), v katerem ne bi omenjali soli: bodisi solne proizvodnje, trgovanja ali tihotapljenja z njo, omenjeni pa so tudi podatki o solnih površinah, solnih skladiščih in podobno.

KLJUČNE BESEDE

Koper, solinarstvo, koprške soline, solni fond, solni kavedin, podestat, tihotapstvo

SUMMARY

THE SALT-PANS OF KOPER IN THE REPORTS OF VENETIAN CLERKS

Due to favourable natural-geographic conditions, salt works were in north-western Istria strongly developed. On the territory of Piran, salt-pans were in the valley of Sečovlje, along the river Fazana in Lucija and along the stream Roja in Strunjan. The smaller salt works in Izola were of local significance; the salt works of Koper extended along Badaševica and Rižana. The insular Koper was on its south side surrounded by the so-called Semedela salt-pans and with the Ankaran-Srmin salt-pans on its northeast. Extracting salt and trading with it was until the end of the 19th century relatively profitable. During the Venetian Republic the Koper residents were selling salt mainly to the hinterland; quite some money came into the commune treasury due to tax on sold salt. Since salt was a state monopoly and the central authorities permanently supervised its production and sale, there are hardly any reports of highest Venetian clerks in Istria (for example the Koper mayors (podestat) and captains or Venetian supervisors (providur) for Istria) in which salt would not be mentioned be that salt production, trading with or smuggling it. Mentioned are also data on salt-pans acreages, salt storehouses and similar.

KEY WORDS

Koper, salt panning, the salt-pans of Koper, salt stock, pools for salt crystallization (kavedin), podestat, smuggling

Vpliv naravnogeografskih dejavnikov na nastanek in razširjenost solin v SZ delu Istre

Severozahodna Istra ima zaradi reliefne izoblikovanosti obale in geološke zgradbe tal izredno ugodne naravne danosti za nastanek in razvoj solinarstva. Zanj je značilen riaški tip obale.¹ Morski zalivi (npr. Piranski, Strunjanski, Koprski zaliv)² so potopljeni spodnji tokovi rek in ker le-te tečejo s flišnega področja in nanašajo fine naplavine (sedimente), so v aluvialnih ravninah nastali ugodni naravni pogoji za nastanek solin. Večje in dolgotrajnejše nasipavanje finega materiala je večalo in širilo obseg aluvialnih ravnin.³

Na področju današnje Slovenske Istre so bile soline v Piranu, Izoli in Kopru. Najobsežnejše so bile t. i. piranske soline, in sicer: ob spodnjem toku Dragonje in Drnice so nastale Sečovljanske soline (Fontanigge in Lera),⁴ ob Fazani Lucijske in ob Roji Strunjanske soline.⁵ Medtem ko so bile izolske soline lokalnega pomena in so jih zgodaj opustili,⁶ so

bile koprške soline pomembne zlasti zaradi trgovanja s soljo s cesarskimi deželami. Na današnjem italijanskem delu istrskega polotoka so bile ob izlivu Osapske reke razširjene miljske soline (nekoč beneški del Istre), ob Rosandri pa žaveljske soline (bile so pod cesarstvom, kamor so severozahodno od Trsta sodile tudi manjše škedenjske soline).

Razširjenost solin ob istrski obali leta 1525 (PMSMP, inv. št. 1002307, Pietro Coppo, De summa totius orbis, Le "Tabvla", Tav. V, L'Istria).

Na skrajnem V delu SZ Istre se v neposredni bližini Kopra v morje zlivata še dva večja vodotoka, in sicer: na SV delu reka Rižana, na jugu pa hudourniški potok Badaševica (*Cornalunga*, v dokumentih iz beneškega obdobja imenovan *Fiumisin*). Ker s svojimi pritoki pretežno⁷ tečeta po flišnatem področju, sta z nanosi ilovice in gline dala naravno možnost za nastanek solin v svojih spodnjih tokovih. Ob izlivu Badaševice v Stanjonski zaliv so zahodno od njega (med nekdanjim Levjim gradom, mestom in staro semedelsko cesto) nastale manjše t. i. semedelske soline, v spodnjem toku (nekoč delti) Rižane pa večje t. i. ankaransko-srminske soline. Porečje Rižane je bistveno večje kot porečje Badaševice, prav tako pa ga obdajajo višji hribovi, ki prejemajo tudi večje količine padavin.

¹ Obala poteka prečno na geološko zgradbo. Morje je po nižjih predelih (dolinah rek) seglo v hribovito pokrajino in ustja rek (in potokov) so se spremenila v polkrožne zalive (špansko *rias*).

² Zalivi so nastali po zadnji ledeni dobi, ko je spodnje tokove rek zalilo morje. Piranski zaliv je plitev (zlasti vzdolž akumulacijskih ravnin ob piransko-portoroški strani zaliva). Plitvo dno je nastalo zaradi zasipavanja Drnice in Dragonje, ki sta s svojega porečja nanašali peščeno-glinaste naplavine. Manjši Strunjanski zaliv je potopljen spodnji tok potoka Roje, večji Koprski zaliv pa predvsem reke Rižane in Badaševice. Prav tako je ob potoku Fazani nastal še manjši Lucijski zaliv (kjer je sedaj portoroška marina, so bile nekoč soline), v Izoli pa ob Rikorvu Simonov zaliv, ob Pivolu pa zaliv Viližan.

³ Več (in dalj) ko je reka nosila in odlagala sedimente in bolj ko se je dvigala nasipina na morskem dnu, večje so bile površine, na katerih so lahko nastajale solne površine. K temu je bistveno pripomoglo tudi ugrezjanje zlasti severovzhodnega dela jadranske obale. Dejansko se je površina nasutih mokrotnih spodnjih delov stalno povečevala (in se še vedno) in s tem so bile dane tudi naravne možnosti za stalno povečevanje solnih površin. To povečevanje solnih površin je opazno tudi pri primerjavi časovno različnih kart tako piranskih kot tudi koprskih solin.

⁴ Južni del Sečovljanskih solin, imenovan Fontanigge, je deloval do šestdesetih let 20. stoletja. Pod vodstvom Medobčinskega zavoda za varstvo naravne in kulturne dediščine Piran in Pomorskega muzeja "Sergej Mašera" Piran je bila leta 1998 ob kanalu Giassi obnovljena prva solinarska hiša z muzejsko zbirko, kasneje pa še pripadajoči solni fond. Muzej solinarstva je bil odprt leta 1991, leta 1996 je bila obnovljena druga, leta 2002 pa še tretja solinarska hiša. Muzejski delavci si na muzejskem solnem fondu prizadevajo ohraniti tradicionalni srednjeveški način pridobivanja soli, medtem ko že v času avstrijske oblasti (tik pred 1. svetovno vojno) posodobljene soline na Leri, še vedno delujejo.

⁵ Lucijske soline so delovale do šestdesetih let 20. stoletja. Na njenih površinah se sedaj razteza portoroška marina, Strunjanske soline pa še vedno delujejo.

⁶ Podatki o njih so od leta 1700 dalje dokaj pomanjkljivi in skromni (Žagar, *Solinarstvo*, str. 29). Raztezale so se

ob potoku Rikorvo (jugozahodno od mesta proti Simonovem zalivu).

⁷ V zgornjem toku teče Rižana po kraškem površju (apnec) in večino vode dobiva prav iz kraškega sveta (s Podgorškega krasa tja do brkinske razvodnice).

Prav zaradi tega je Rižana bolj vodnata in je lahko ustvarila širšo in bolj obsežno dolino in večji zaliv. Sredi spodnjega dela njene doline se dviga okoli 85 m visok hrib Srmin, ki dolino in posledično tudi morski zaliv (zaradi večjega nasipavanja ob ustju reke) deli na dva dela, in sicer: v severni del, imenovan Polje (*Val Campi, tudi Valle di Campi*) in južni del, imenovan Stanjonski zatok (*Val di Stagnone, tudi Valle di Stagnon*). Rižana je do leta 1926 imela dva stranska rokava,⁸ eden se je izlival v zaliv Polje, drugi pa v Stanjonski zaliv. Ker so bili kanali za odvodnjavanje in drugi nasipi zelo nizki (1 do 2 m) in ker je imela Rižana izrazit hudourniški značaj,⁹ je velikokrat poplavljala.¹⁰ Posamezni predeli solin so bili med seboj povezani s kanali, imenovanimi *are*: npr. *Ara della Fiera, Ara de Busan, Ara di Mezzo, Ara della Giara*.¹¹ Zaradi neposredne bližine Kopra so bile semedelske in ankaransko-srminske soline navadno imenovane kar koprške soline. Z regulacijo rek, odvodnjavanjem (osuševalnimi kanali), nasipavanjem in osuševanjem močvirja je večino mokrotnega terena, ki so ga nekoč pokrivalo soline ali pa morski zatoki, sedaj osušeni. Opuščanje solin je bilo opazno že konec 19. in v začetku 20. stoletja, dejansko pa so koprške soline prenehale z delom leta 1912.¹²

⁸ Dejansko razbremenilnika, ki sta skrbela za odvodnjavanje solin in zlasti razbremenjevanje hudourne reke ob visokih vodah.

⁹ Po regulaciji spodnjega toka je hudourniški značaj reke manj opazen, včasih pa je ob veliki količini padavin in posledično visokem pretoku vode, poplavljala.

¹⁰ Druscovich, *Bonifica ex saline di Capodistria*, str. 9–10.

¹¹ Druscovich, *Bonifica ex saline di Capodistria*, str. 12–13.

¹² 15. marca 1912 je bil v popoldanskih urah sklican sestanek Konzorcija koprskih solin, na katerem naj bi lastniki solnih fondov odločali o odprtju solinarske sezone 1912 ali dokončnem zaprtju solin. Leta 1911 so sol pridobivali na okoli 1.700 kavedinih, v sezoni 1912 pa naj bi jo le na okoli 1.000 kavedinih. Zaradi limitirane količine soli naj bi jo na kavedin pridelali le okoli 20 kvintalov (2 t soli). Ker zaradi nizke cene soli ne bi uspeli zaslužiti niti za plače nadzornikov, solinarskih vodij in tajnika konzorcija (za plače bi bilo potrebno zagotoviti okoli 6.400 kron), so se odločili, da v letu 1912 ne bodo pridelovali soli. V celotnih koprskih solinah je bilo tedaj 54 lastnikov solnih fondov, in sicer: 6 pravnih oseb (stolni kapitelj, stolna cerkev, cerkvena uprava, Uprava domen, kanonikat Zarotti in mestna bolnišnica) ter 48 privatnih lastnikov, od katerih je bilo 16 žensk (SI PAK KP 299, Družinski arhiv Gravisi, t. e. 40, a. e. 110). Koprski podestat je nato 5. maja 1912 sporočil koprskemu okrajnemu glavarstvu, da to sezono v solinah ne bodo pobirali soli in hkrati razmišljal, ali je opustitev solin nevarna za zdravje okoliškega prebivalstva. Na občinskem svetu so o zdravstvenih zadevah razpravljali 24. aprila istega leta (SI PAK KP 7, Občina Koper, t. e. 325, spis 2020). Zaradi težav pri opuščenju solin je koprski podestat 24. julija 1912 na Istrski deželni zbor v Poreču naslovil prošnjo, naj finančno omogočijo načrt bonifikacije vseh solnih površin (SI PAK KP 7, Občina Koper, t. e. 325, spis št. 3412). Zaradi opustitve solnih fondov je finančni inšpektorat 15. aprila 1913 na koprsko občino naslovil dopis, naj sami poskrbijo za posamezne dotrajane mostove in nasipe, ki so jih ljudje uporabljali za prehode čez reke

Sedaj je na predelu nekdanjih semedelskih solin speljana glavna prometna povezava nekdanjega otoškega mesta z zaledjem, od obsežnega Stanjonskega zaliva je ostal sicer od leta 1998¹³ dalje zaščiten Škocjanski zatok, del nekdanjih ankaransko-srminskih solin pa zavzema Luka Koper.

Zgodovinski oris pridobivanja soli v koprskih solinah

Prav zaradi ugodne geografske lege¹⁴ ter posledično trgovine z zaledjem (zlasti s soljo, vinom, oljčnim oljem in ribami) se je v severozahodni Istri najbolj razvil Koper. Ta je že leta 1129, ko je sicer Istra še vedno spadala v Sveto rimsko cesarstvo nemške narodnosti, od beneškega doža Mastropietra za 29 let prejel privilegij pristanišča soli, po katerem je imel na področju med Gradežem in Puljem izključno pravico izvoza pridelane in uvožene soli na celino. Naslednjih nekaj stoletij je nato obdržal vodilno vlogo v trgovini z zalednimi, tedaj avstrijskimi deželami. Benetke so tako še pred dejansko osvojitvijo SZ Istre (Izola in Koper 1279, Piran 1283, Milje 1420) vzpostavile trgovinskoprometni odnos metropole do krajev na vzhodni jadranski obali, ki je temeljil na popolnem beneškem monopolu na morju in dokaj prosti posredniški trgovini istrskih krajev z (avstrijskim) za-

in kanale med posameznimi predeli koprskih solin. Skrb za popravilo omenjenih mostov in nasipov je občina z dopisom 23. aprila 1913 preložila na predsedstvo solnega konzorcija in o tem obvestila finančni inšpektorat (SI PAK KP 7, Občina Koper, t. e. 334, spis št. 1927). Predsedstvo solnega konzorcija je tudi aprila 1914 opozarjalo o nujnosti (zaradi zdravja ljudi) osuševanja opuščenih koprskih solin (SI PAK KP 7, Občina Koper, t. e. 340, spis št. 1540). Po končani prvi svetovni vojni je področje Kopra prišlo pod italijansko državo. Generalni direkciji za bonifikacijo v Rimu (*Direzione Generale delle Bonifiche in Roma*) je bil 27. maja leta 1919 naslovljen dopis za odobritev projekta in pridobitev finančnih sredstev za projekt bonifikacije opuščenih koprskih solin in regulacije Rižane in Badaševice. Direkciji je bil v ta namen poslan projekt, ki ga je izdelal ing. Emilio Gerosa in mnenje krajevnih zdravstvenih izvedencev o sanitarnem stanju v kraju (SI PAK KP 7, Občina Koper, t. e. 372, spis št. 1846). V začetku leta 1922 so se v Kopru začele priprave na ustanovitev Konzorcija za koprsko bonifikacijo (*Consorzio per la Bonifica Giustinopolitana*). Na zasedanju bivših lastnikov koprskih solin so 6. januarja 1922 imenovali 5 članski odbor (sestavljali so ga dr. Nicolò Belli, dr. Luigi Nulli, markiz Girolamo de Gravisi - Barbabianca, ing. Emilio Gerosa in Piero de Manzini) za izdelavo statuta konzorcija (SI PAK KP 7, Občina Koper, t. e. 385, spis št. 177 in 302). Junija leta 1924 so koprski ribiči Giorgio, Giacomo in Domenico Destradi zaprosili za dovoljenje za odprtje nove ribogojnice na področju bivših koprskih solin okoli Kopra (SI PAK KP 7, Občina Koper, t. e. 405, spis št. 3427).

¹³ Zakon o naravnem rezervatu Škocjanski zatok je bil v državnem zboru sprejet 26. februarja 1998.

¹⁴ Po dolini Rižane je bil preko Črnega Kala naravni prehod čez kraški rob v notranjost.

ledjem.¹⁵ Medtem ko so Koprčani Benetkam dajali le obvezno desetino, Miljčani pa osmino solne proizvodnje,¹⁶ je bila proizvodnja piranske soli bistveno bolj nadzorovana.¹⁷

S solnim privilegijem so morali Koprčani Benečanom odstopiti tretjino dohodka svoje mitnine, t. i. *mude*,¹⁸ z osvojitvijo Kopra pa so si ti prilastili njen celoten dohodek. Leta 1385 so dohodke daca od mude ponudili na dražbi.¹⁹ Davčno stopnjo so z 8 denaričev na tovor (konja) izvoženega blaga in 6 denaričev za tovor soli povišali na enotno davčno stopnjo 1 solida na vsak tovor. Šele leta 1413 je Koprčanom ponovno uspelo pridobiti dac na mudo, ki je letno znašal okoli 1.500 do 2.000 lir.²⁰ Tudi sicer so bili Koprčani favorizirani pri trgovini s soljo, saj so razen s solno desetino, ki je šla Benetkam (oz. so zanjo plačevali davek 6 solidov za modij),²¹ z drugo proizvedeno soljo prosto razpolagali (jo prodajali v zaledje).²² Da bi zaščitili koprsko trgovino z zaledjem, je bil sprejet tudi poseben ukrep proti kranjskim tovornikom, ki bi brez tovara prišli v mesto.²³ Leta 1616 jim je bil z du-

kalom beneškega doža Marcusa Antoniusa Mema potrjen tudi starodaven privilegij o prosti prodaji soli (po kopnem) tako podložnikom avstrijskega nadvojvode kot tudi beneškim podložnikom.²⁴ O tem, da so Koprčani lahko (prosto) trgovali s soljo, pričata tudi dokumenta z leta 1577 in 1607. Koprskemu podestatu je bil 29. junija 1577 poslan dukan, s katerim so spremenili v beneškem uradu t. i. Kolegiju za sol (*Colleggio del Sal*) 28. marca istega leta sprejet sklep o splošni prepovedi kupovanja in skladiščenja soli v Kopru in Miljah, ki pa je od spremembe odloka veljal le še za tujce. Koprčani so morali ob nakupu soli podestatu sporočiti količino kupljene soli in mu zagotoviti, da so sol kupovali zase in ne za tujce.²⁵ Prav tako je bil Pietru Angiolu leta 1607 dovoljen prevoz 5.000 modijev soli iz Paga v Bakar.²⁶

Koprski statut in soline

Koprski statut iz leta 1423²⁷ je tudi sicer prinašal nekaj pomembnih določil o pridobivanju soli.²⁸ Statut je zahteval, da si *noben meščan in prebivalec Kopra pod kaznijo 10 liber ni smel drzniti delati v drugih* (razen koprskih) *solinah, in če ne bi hotel pet zaporednih let delati v* (koprskih) *solinah, naj se kaznuje z enako globo. Tretjino kazni bi prejel prijavitelj, dve tretjini pa komuna. Od te odredbe niso izvzeti niti Benečani* (ki živijo v mestu).²⁹ Delo v solinah (zlasti pobiranje soli) je bilo izrazito sezonsko in posebni odloki so določali čas dela v solinah. Določen je bil začetek sezone³⁰

¹⁵ Darovec, *Davki nam pijejo kri*, str. 319–321.

¹⁶ Nicolich, *Cenni storico-statistici*, str. 26.

¹⁷ Pirančani so razen komunske sedmine ter petine, ki so jo obdržali lastniki solin (Brazzale, *Il mercato del sale*, str. 12), morali po določilih obveznega odkupa vso preostalo sol prodati Benečanom po monopolni (nižji) ceni. Leta 1616 so Benečani (v solni pogodbi) tudi petino (ki jo je včasih lahko, tako kot občinsko sedmino, odkupila država) znižali na fiksno količino enega stara na solno polje (Vilfan, *K zgodovini kmečkega kupčevanja s soljo*, str. 132).

¹⁸ Davek na mudo so plačevali vsi, ki so po kopnem s tovorom prišli ali odšli iz mesta (z nemških dežel prihajali v beneške kraje). V Kopru so vrata, kjer je bil glavni vhod s kopnega v mesto (tu je bila tudi mitnica) tako kot sosednji Prešernov trg, v narečju (z ledinskim imenom oz. toponimom) še vedno imenovana Vrata na Mudi (tudi Mudina vrata) oz. trg Muda (tudi Mudin trg).

¹⁹ Davek na sol je bil med drugim dan na dražbo tudi leta 1423 (STKP, V. knjiga, poglavje 4, str. 126).

²⁰ Z odlokom beneškega velikega sveta je bilo 4. julija 1413 Koprčanom dovoljeno, da dac na mudo (*Datum mutae*) ostane mestu. Porabijo naj ga za izgradnjo obzidja okoli mesta (STKP, V. knjiga, poglavje 17, str. 141–142), za popravilo cest, Levjega gradu, mostov, pristanišč, vodnjakov in drugih potrebnih stvari (STKP, V. knjiga, poglavje 14, str. 137–139 in poglavje 16, str. 139–141). Z dukalom z dne 18. julija 1453 so bili plačevanja daca na mudo (1 solid na vsak tovor, ki je po kopnem prišel v mesto) izvzeti vsi koprski meščani ter kmetje s koprškega teritorija (STKP, V. knjiga, poglavje 15, str. 139). Zaradi povišanja plače mestnemu zdravniku iz 120 na 200 dukatov letno (120 dukatov je dobil iz davčne blagajne, 80 pa od povečanega davka), so leta 1571 dac na mudo, ki je do tedaj znašal 1 solid za vsak tovor, povišali za 1 *bezzo* (beneški mali, navadno bakreni denar v vrednosti pol solida oz. 6 denaričev; STKP, V. knjiga, poglavje 66, str. 179–180).

²¹ Utežna mera (približno 801 kg soli).

²² Darovec, *Davki nam pijejo kri*, str. 321–322.

²³ Uradniki avstrijskega vojvode v Ljubljani so uvedli nov davek v višini 14 solidov za vsak tovor (konja), ki nese v beneško Istro življenjske potrebščine, kar je z drugimi

dajatvami znašalo 28 solidov. Ukrep naj bi preprečil musolatom izvoz živil v omenjeno provinco. Benečani so 21. junija 1413 leta uvedli protiukrep, po katerem je bilo treba za vse tovarne živali, ki bi prišle v mesto prazne (brez živeža) po sol, vino, olje ali drugo plačati 10 solidov. Ukrep naj velja, dokler cesarski ne bodo preklicali svojega ukrepa (AMSI V, Senato Misti, vol. XLVIII, str. 318).

²⁴ STKP, V. knjiga, poglavje 82, str. 188.

²⁵ STKP, V. knjiga, poglavje 90, str. 194–195.

²⁶ STKP, V. knjiga, poglavje 81, str. 188. Benečani so v Bakru v zadnji tretjini 16. stoletja uredili solno skladišče za trgovanje s slovenskim zaledjem (Gestrin, *Trgovina*, str. 152.)

²⁷ Statut iz tega leta hranijo v Državnem arhivu na Reki, v PAK pa je ohranjena redakcija statuta iz leta 1668 (SI PAK KP 299, Družinski arhiv Gravisi, a.e. 49). Prve štiri knjige so prepis statuta iz leta 1423, v peti knjigi pa so dodani doževi odloki. Leta 1993 je bil izdan ponatis statuta iz leta 1423 z dodatki do leta 1668 v redakciji Luja Margetiča.

²⁸ Več o določilih o solinarjenju v koprskih, piranskih in izolskih statutih v članku Miroslava Pahorja, Statuti Isole, Kopra in Pirana ter istrski zakoni o solarjih, solarnah in tihotapcih. *Kronika*, 5, 1957, str. 123–134.

²⁹ STKP, knjiga I, poglavje XXIII, str. 23.

³⁰ Z delom (na solnih fondih, zlasti pripravo fondov in vmesnih nasipov med servidorji in kavedini) so začeli po polovici aprila (STKP, knjiga I, poglavje XXVI, str. 24).

Veduta Kopra s semedelskimi solinami³¹ (OKSVK, Domoznanski oddelek, Zbirka starih razglednic, Slovenska obala, Koper – soline, sig. 12391/2000).

in tudi začetek pobiranja soli.³² Prav tako je bilo določeno, da se *noben solinar ni smel pod kaznijo 100 solidov muditi na svojem ali tujem solnem fondu pred sončnim vzhodom ali po sončnem zahodu*.³³ Solinarji ali lastniki solnih fondov tudi niso smeli po svoji lastni presoji pobirati soli. Statut je tako določal, da *si nihče*³⁴ *ni smel drzniti na solnih površinah pobirati soli preden je bilo to zabeleženo pri lastniku solin ali občinskemu uradniku (domino salinarum) in dacarju, ter je bil zapisan dan, ko je solinar hotel pobirati sol. Prav tako ni smel noben kupec ali upnik prej dobiti soli, preden je bilo to zabeleženo pri solinarju, lastniku solin ter dacarju in kdorkoli bi naredil drugače, bi vsakič plačal kazen 100 malih denarjev, in sicer polovico komuni in polovico prijavitelju*.³⁵ Nadzorovano je bilo tudi delo na solnih fondih.³⁶ Z odlokom je bilo določeno, da *kdorkoli je imel v najemu komunske soline in že dve leti ni delal soli ali ni opravljal del, naj jih vrne nazaj*.³⁷

³¹ Že sredi 19. stoletja so se soline pomaknile do mestnega obrežja in zavzemale celoten prostor kasnejše Bonifike.

³² V statutu je bilo določeno, da nihče ni smel pred 1. majem začeti pobirati soli (STKP, knjiga III, poglavje XXI, str. 140).

³³ STKP, knjiga I, poglavje XXV, str. 23.

³⁴ Niti solinarji (torej delavci na solnem fondu) niti lastniki solnih fondov.

³⁵ STKP, knjiga I, poglavje XXVII, str. 24.

³⁶ Solni fond sestavljajo izparevalni in kristalizacijski bazeni. Fond ima praviloma 5 stopenj izparevanja (bazeni prvih štirih stopenj izparevanja so navadno imenovani *morarji*, bazeni pete stopnje izparevanja pa *servidorji*) in kristalizacijske bazene, imenovane *kavedini*.

³⁷ STKP, knjiga II, poglavje XXIV, str. 61.

Poročila koprskih podestатов o koprskih solinah in pridobivanju soli

Da je bilo solinarstvo pomembna gospodarska dejavnost koprskih meščanov, dajo slutiti tudi poročila vsakokratnih koprskih podestатов, ki so ob koncu svojega mandata v beneškem senatu poročali o svojem uradovanju. Skorajda ni poročila, v katerem podestat ne bi omenjal soli: bodisi solne proizvodnje, trgovanja ali tihotapljenja z njo, omejnjeni pa so tudi podatki o solnih površinah, solnih skladiščih in podobno.³⁸

³⁸ O proizvodnji, trgovanju in tihotapljenju z istrsko soljo glej: F. Bonin: Proizvodnja soli v Piranskih solinah od 16. do druge polovice 18. stoletja. *Annales*, letnik 11, št. 1. Koper, 2001, str. 93–104; M. Brazzale: *Il mercato del sale nella Repubblica veneta nella seconda metà del XVI secolo*. Venezia, 1971; D. Darovec: Solarstvo v severozahodni Istri od 12. do 18. stoletja. *Annales*, letnik 11, št. 1. Koper, 2001, str. 71–92; D. Darovec: *Davki nam pijejo kri*. Koper, 2004; F. Gestrin: *Trgovina slovenskega zaledja s primorskimi mesti od 13. do konca 16. stoletja*. Ljubljana, 1965; E. Holz: Sol kot državni monopol. *Annales*, letnik 8. Koper, 1996, str. 339–348; D. Mihelič: O začetkih piranskega solarstva. *Annales*, letnik 11, št. 1. Koper, 2004, str. 71–92; M. Pahor: Statuti Izole, Kopra in Pirana ter istrski zakoni o solarjih, solarnah in tihotapljenju. *Kronika*, letnik V, zv. 3, Ljubljana, 1957, str. 123–134; S. Vilfan: K zgodovini kmečkega kupčevanja s soljo. *Kronika*, letnik X, zv. 3, Ljubljana, 1962, str. 129–144; S. Žitko: Solno tihotapstvo na območju piranskih, koprskih in miljskih solin v času Beneške republike. *Slovensko morje in zaledje*. Koper, 1979, št. 2/3, str. 79–95.

Quod nullus Salinarius audeat extrahere salem de Salinis, nisi prius notificauerit Patronis, & Datiarijs. Cap. XXVII.

STatuimus, quod nullus Salinarius audeat extrahere extra salinas, quas laborauerit, aliquam quantitatem salis, nisi prius notificauerit patrono, seu domino salinarum, & Datiarijs diem, qua voluerit extrahere talem salem; Nec Patronus, vel Dominus salinarum audeat modo aliquo extrahere salem ex suis salinis, nisi primo notificauerit salinario, & datiario diem, qua extrahere voluerit talem salem. Et quod de cetero aliquis emptor vel qui habere, vel recipere debuerit aliquam quantitatem salis ex aliquibus salinis ab aliquo salinario, Patrono, vel datiario, extrahere, non possit aliquam quantitatem ipsius salis, nisi prius notificauerit salinario; Patrono, & Datiario; Et quilibet contrafaciens ad praedicta, & quodlibet praedictorum incidat ad penam solidorum centum paruorum pro quolibet vice qua contrafecerit, cuius penae medietas sit communis, & medietas accusatoris, si per eius accusationem veritas cognoscetur.

*Določilo koprškega statuta o pobiranju soli
(SI PAK KP 299, a. e. 68, STKP, I. knjiga, poglavje XXVII).*

Proizvodnja soli je bila v Beneški republiki (in tudi kasneje) državni monopol. Centralna oblast je nadzirala (limitizirala) tako solno proizvodnjo,³⁹ kot tudi število kavedinov⁴⁰ ter zlasti ceno soli.

Primer takega nadzorovanja koprških solin je npr. poročilo o nedovoljeni izgradnji novih solnih kavedinov v okolici Kopra. Po letu 1410 naj bi namreč med Levjim gradom in obalo (brez dovoljenja) nasuli teren in naredili 25 solnih fondov, in sicer: 10 proti predelu Semele in 15 proti Srminu. Z dokumentom iz 24. aprila 1424 je bilo zahtevano, naj pod kaznijo 500 lir omenjeno nasutje odstranijo, material odpeljejo v morje ali kamor hočejo, ter uredijo teren tako, da bo celotno močvirje prosto. Prav tako je bilo na tem ozemlju vnaprej prepovedano delati nove soline. Kdor koli bi dal dovoljenje za nove solne površine, bo kaznovan s kaznijo 1.000 lir, lastnik pa bi le-te izgubil. Prav tako bo razveljavljeno vsako dovoljenje, ki bi bilo morebiti izdano po odhodu podestata Alessandra Zorza iz mesta.⁴¹ Tako kot Pirančani so morali tudi Koprčani z Benetkami sklepati solne pogodbe (*Partito di sale*). Nekaj takih pogodb je ohranjenih v Pokrajinskem arhivu Koper (v nadaljevanju PAK), enota Piran. Predvsem so bile na-

menjene omejitvi solne proizvodnje in določitvi cene proizvedene soli. Solne pogodbe npr. iz leta 1676,⁴² 1683, 1697, 1702 so veljale 5 let (vsakih 5 let so bile obnovljene). Določale so limit (5.000 modijev soli v petih letih, torej 1.000 modijev letno), ceno soli (po 19 lir na modij), delo občinskega pisarja, ki je beležil količino soli in podobno.⁴³

Po podatkih koprškega podestata Leonarda Veneria je koprsko prebivalstvo leta 1533 (mesto naj bi imelo od 7 do 8 tisoč ljudi)⁴⁴ z izjemo malostevilnih obrtnikov in trgovcev večinoma živelo od obdelovanja zemlje in solinarstva.⁴⁵ Januarja leta 1545 je podestat Donati Maripetro poročal, da na koprskem teritoriju pridelajo veliko vina, olja in soli, ki so ga domačini prodajali Kranjcem. Po njegovih podatkih se je v zadnjem času trgovina s Kranjci zmanjšala za več kot polovico. Kot možne vzroke je navedel: vdor Turkov na Ogrsko, pridelavo soli v Hallu pri Innsbrucku ali pa novo direktno cestno povezavo z Miljami. Benečani prejemale desetino soli in v aprilu je potrebno od beneškega urada za sol dobiti denar za ladje, da jo prepeljejo v skladišča. Čeprav je po popravilu mestnega obzidja in zapiranju vrat pri sv. Martinu iz mesta težje tihotapiti sol, pa tihotapci to počno v času solne proizvodnje direktno iz solin. Ker se je v času svojega podestovanja ukvarjal s tihotapljenjem soli in naletel na pomanjkljivo zakonodajo,

³⁹ Po dosedaj znanih podatkih so Benečani leta 1375 Piranu prvič omejili proizvodnjo soli na okoli 3.500 modijev, v kasnejših pogodbah pa so to omejitve postopno zviševali na okoli 5.200 modijev. Leta 1637 so poleg najvišje dovoljene količine proizvedene soli tudi ukazali porušiti vse solne fonde, ki so bili zgrajeni po letu 1603 (Vilfan, *K zgodovini kmečkega kupčevanja s soljo*, str. 137).

⁴⁰ Kristalizacijski bazen.

⁴¹ AMSI VI, Senato Misti, str. 25.

⁴² Kot tudi iz leta 1660.

⁴³ SI PAK PI 191, Soline Piran, t. e. 4, vol. 21, 24, 25, 26.

⁴⁴ Verjetno omenjeni podatki veljajo za skupno število prebivalstva na celotnem koprskem teritoriju (primerjaj tudi Schiavuzzi, *La malaria in Istria*, str. 463).

⁴⁵ AMSI VI, Relazioni dei Podestà, str. 52–53.

je priporočal, da je potrebno v prihodnosti sprejeti nov zakon.⁴⁶ Leta 1554 je podestat Dominico Gradonico (mandat je začel oktobra 1552) poročal o kugi v Miljah in sosednjem Trstu (trajala je 8 mesecev), zaradi katere Kranjci niso prihajali v mesto. Zaradi zmanjšane trgovine (preskrba z živežem) je prebivalstvo živelo v velikem pomanjkanju. Mesto je bilo revno, saj je imelo le dohodek od daca na mudo (1 solid na sommo),⁴⁷ ki so ga dajali v letni najem za 1.200 dukatov.⁴⁸ Denar od daca so porabili za vzdrževanje mosta pri Levjem gradu, podestatove palače ter drugih javnih zgradb, delno pa npr. za plačilo učitelja in ranocelnika.⁴⁹ Po poročilu podestata Nicolaia Salamona iz marca 1558 so v letih 1556 in 1557 zaradi vremenskih nevšečnosti pridelali le petino običajne količine soli, malo vina in nič olja. Zaradi kuge, ki je pustošila v okolici (mesto in koprski teritorij naj bi bila izvzeta), niso mogli trgovati s Kranjci.⁵⁰ Francisco Mauro je avgusta 1559 poročal, da Koprčani pridelujejo vino,⁵¹ olje in zlasti sol (kupujejo jo Kranjci in drugi cesarski podložniki, ki v zamenjavo prinašajo žita in druge potrebščine). Benečani so v prejšnjem letu dobili 635 modijev in 6 starov solne desetine, od dolžnikov pa so iztržili še 212 modijev in 1 star soli. Do njegovega odhoda so v novi solni sezoni pridelali okoli 6.300 modijev soli, Benečani pa bodo od nje dobili 521 modijev solne desetine. Mesto letno dobi okoli 2.250 dukatov davkov, ki jih porabijo za vzdrževanje javnih zgradb, mostov in plačilo uradnikov.⁵² Leta 1560 naj bi mesto imelo okoli 3.500 ljudi, teritorij pa okoli 6.000 ljudi. Podestat Vito Mauroceno je dal popraviti obok mostu, ki je vodil na kopno, ter manjši kanal za preusmeritev toka Badaševice proti zahodu. Poročal je tudi o napredujočem močvirju, ki že skoraj omogoča prost prehod v mesto.⁵³

⁴⁶ AMSI VI, *Relationi dei Podestà*, str. 54–57.

⁴⁷ 1 somma = 2 stara (Darovec, *Davki nam pijejo kri*, str. 339).

⁴⁸ V Beneški republiki so bile uporabljene naslednje denarne enote: dukat, libra, solid in denarič. Razmerje je bilo 1 libra = 20 solidov = 240 denaričev. Libra in solid sta bili samo računski enoti, kot dejanski denar pa sta bila uporabljana mali denar (denarius parvorus; bakren denar z malo srebra) in groš (denarius grossus; denar iz kvalitetnega srebra). Ker je bila vrednost malega denarja in solida kot računске enote proti grošu odvisna od količine srebra, ta pa se je praviloma zmanjševala, je vrednost obeh padala. Razmerje 1 dukat = 24 grošev je bilo vzpostavljeno leta 1328, odnos dukata proti libri malih denarjev pa se je menjal. Sredi 15. stoletja pa se je ustalil na razmerju 1 dukat = 6 liber, konec 15. stoletja pa se je ustalil na razmerju 1 dukat = 6 liber in 4 solide (primerjaj Benussi, *Ragguaglio delle monete*, str. 226–236 in Stanisci, *Appunti di metrologia*, str. 114–117).

⁴⁹ AMSI VI, *Relationi dei Podestà*, str. 63–65.

⁵⁰ AMSI VI, *Relationi dei Podestà*, str. 65–66.

⁵¹ V obnovo vinogradov bi bilo potrebno vložiti veliko denarja.

⁵² AMSI VI, *Relationi dei Podestà*, str. 66–69.

⁵³ AMSI VI, *Relationi dei Podestà*, str. 69–74.

Nižji, mokrotni teren na J, JV in V strani Kopra pa ni dajal le ugodnih možnosti za nastanek solin, temveč je bil tudi izvor smradu in posledično povečanih epidemij nalezljivih bolezni. Povzročitelji kuge so bili navadno prineseni od drugod (z Levanta), vendar so neustrezne higienske razmere, poletna vročina in druge naravne danosti (zamočvirjen teren okoli mesta) veliko prispevale k hitremu širjenju bolezni. Epidemije kuge in drugih bolezni so zdesetkale prebivalstvo in negativno vplivale na gospodarstvo (trgovino, kmetijstvo, solinarstvo itd). Po vsakokratni epidemiji je morala oblast vložiti precej napora za ponovno naselitev prebivalstva in s tem normalnega delovanja celotnega sistema (gospodarstva, pobiranja davkov itd.).⁵⁴

Podestat Alvise Priuli je v poročilu leta 1577 zapisal, da je zaradi epidemije kuge leta 1553, ki naj bi terjala veliko žrtev, v mestu ostalo le še okoli 2.300 ljudi.⁵⁵ Veliko vinogradov in drugih zemljišč je ostalo neobdelanih in šele z naseljevanjem drugega prebivalstva je le-to leta 1577 naraslo na okoli 4.000 ljudi. Kljub temu pa je bila v mestu še vedno vidna revščina, ki so jo povečevale še slabe letine in nizek pridelek soli. Izrazito slaba letina je bila leta 1573, saj ni bilo niti pridelka vina niti olja, zaradi izrazito deževnega poletja pa tudi ne soli. Težave bi bile še veliko večje, če ne bi v mestnem skladišču po dobri letini leta 1571 ostalo še okoli 20.000 modijev soli (po 12 beneških starov⁵⁶ za modij⁵⁷). Sol so zamenjali za žito in drug živež, ki so ga v mesto pritorovali cesarski podložniki. Letno je v Koper prihajalo okoli 30.000 tovarnikov z od 40.000 do 50.000 konji. Tovarniki so poleg živeža v mestu pustili tudi precej denarja, vendar je podestat priporočal, naj bi ob izpadu letega zaradi slabe letine soli uradnik Solnega urada (*Ufficio del sale*) mestu pustil davek od soli. Zaradi pomanjkanja skladiščnih prostorov je priporočal gradnjo novih skladišč, saj bi v primeru dobre letine in posledično nižje cene (prodajali so jo celo po 3 do 5 lir,⁵⁸ tudi 6 do 7 lir na modij⁵⁹) lahko sol shranili v javna skladišča in jo prodali šele, ko

⁵⁴ Več o malariji in kugi v Istri v članku: Bernardo Schiavuzzi, *La malaria in Istria*, AMSI V, str. 319–472.

⁵⁵ Tako podestat Dominico Gradonico, ki je bil v mestu od 16. oktobra 1552 do leta 1554 in kasneje podestat Nicolai Salamono (poročilo je podal 17. marca 1558) poročata le o kugi v sosednjih mestih, ne pa o epidemiji v Kopru. Kot pravita, "naj bi se mesto in njegovo zaledje srečno rešila" (AMSI VI, *Relationi dei Podestà*, str. 63 in 65). Žal ni objavljenega poročila za čas med pomladjo 1554 in 1556, ko sta bila podestata Andrea Morosini in Giovanni Pietro Bembo (Pusterla, *I Rettori di Egida*, str. 12). Očitno pa je bila kuga v Kopru leta 1465 (AMSI VII, *Senato Mare*, vol VIII, str. 265).

⁵⁶ Okoli 65 kg soli ali pol tovara (primerjaj Darovec, *Davki nam pijejo kri*, str. 331–335).

⁵⁷ Modij (zlasti piranski) pa je imel lahko tudi 13 starov.

⁵⁸ Primerjaj Darovec, *Davki nam pijejo kri*, str. 331.

⁵⁹ Leta 1571 cena soli ni bila višja kot 6 ali 6 ½ lir.

bi cena narasla (leta 1573 so jo npr. prodajali celo po 13 in 14 lir na modij).⁶⁰

V koprskih solinah so leta 1578 pridelali okoli 10.000 modijev soli. Beneška republika naj bi imela v Kopru poleg njene desetine še dobro zalogo soli, ki so jo priskrbeli providurji⁶¹ za sol. Sol je republiku prinašala velik dobiček tudi zaradi tovornikov iz Kranjske, ki so za sol v mesto prinašali žito in druge stvari. Od njih je republika pobirala davke, vendar naj bi bilo po poročilu podestata Nicola Bondumierja iz leta 1579 tega prometa malo. Tržačani, ki so v zadnjih nekaj letih v neposredni bližini Trsta zgradili veliko novih solnih fondov (soline naj bi naredili v celotni dolini), so s tem ogrozili delovanje miljskih in koprskih solin. Na osnovi dukala s 25. junija 1579 so z galejo, poslano iz Benetk, in 600 možmi černide pod poveljstvom Antonia Serenia, kapitana Slovanov ter v prisotnosti koprškega podestata uničili omenjene novozgrajene tržaške soline.⁶²

Po podatkih koprškega podestata Nicolaa Donada je koprška davčna (tudi fiskalna) blagajna (*Camera fiscale*)⁶³ leta 1580 zaradi novo uvedene davka na sol⁶⁴ letno pobrala 43.000 lir davkov.⁶⁵ Podestat Alessandro Zorzi je leta 1581 poročal v senat, da je kopno od otoškega mesta sicer oddaljeno 100 korakov, vendar je v zadnjem obdobju, čeprav je prej okrog tekla morska voda, močvirsko rastlinje okoli mesta tako naraslo, da je včasih ob nizki vodi (veliki oseki) moč priti peš s kopnega na otok. Zaradi varnosti in nezdravega zraka⁶⁶ je senat opozoril, da je potrebno sčistiti (poglobiti) močvirski predel na južni strani mesta. Poseben problem je predstavljal tudi material, ki ga je neprestano nalagala Badaševica v svojem spodnjem toku in čedalje bolj zasipala področje od ustja proti Levjemu

gradu. Ob obeh straneh nasutega terena so bile soline, ki so se čedalje bolj širile proti mestu. Nasuto področje je tudi preprečevalo mešanje vode z obeh strani zatoka. Podestat je v poročilu predlagal, da bi bilo zaradi prevelikih stroškov, če bi očistili celotno močvirje, najbolje, da bi najprej rešili problem izliva Badaševice. Najbolje bi ga bilo preusmeriti v kanal v dolžini okoli 220 pertik,⁶⁷ tako da bi voda tekla ven iz pristanišča v morje. Prav tako bi bilo potrebno rešiti problem gnoja (od živine) in drugih odpadkov.⁶⁸ Podestat je že prej prepovedal odvažanje hlevskega gnoja in drugih mestnih odpadkov na morsko obrežje⁶⁹ in zahteval, naj ga dajejo v zaprt prostor, da ga padavinska voda ne bi mogla izpirati v laguno (morje). Prav tako v prihodnosti ne smejo še bolj proti mestu graditi solnih polj, ker bi se tako še zmanjševala laguna in s tem naravna varnost mesta. Ker se ob obilnih padavinah iz višjih terenov v morje izpira veliko nasipin, ki zapolnjujejo laguno, imenovano *stagnon*, bi bilo potrebno zgraditi dvojni suhi zid (*una massera dopia*), ki naj bi se na obrobju naslanjal na solinske nasipe. Po njem naj bi padavinska voda skozi zapornico odtekala v Rižano, ki se na severovzhodni strani mesta zliva v morje.⁷⁰ Za rešitev problema bi bilo potrebno skopati kanal v dolžini 460 pertik od pristanišča do Vrat sv. Petra. Kanal, ki naj bi bil širok 10 korakov in globok 5 čevljev,⁷¹ naj bi omogočal pretok vode ter plovbo manjših in večjih čolnov. Poleg tega bi bilo potrebno za dokončno ureditev močvirja skopati še kanale med mestom in Levjim gradom v dolžini 75 pertik ter kanal med Levjim gradom in solinami v dolžini 186 pertik. Ker bi izgradnja vseh kanalov zahtevala velike stroške, je predlagal, naj skopljejo vsaj najpotrebnejši kanal med mestom in Levjim gradom. Ta naj bi bil tako globok, da bi bilo tudi ob največji oseki v njem še vedno okoli 2 čevlja vode. Na ta način naj bi se od mesta oddaljilo močvirje in z njim smrad ter povečala varnost mesta.⁷²

Podestat Tomaso Contarini je leta 1587 po 18 mesečnem mandatu senatu poročal o Kranjcih, ki letno z okoli 40.000 tovari prihajajo v mesto kupovat sol, vino in olje, ter o naraščajočem tihotapljenju soli iz Kopra, Pirana in Milj v cesarske predele. Priporočal je, naj bi v Koper poslali vsaj dve lahki in dobro oboroženi ladji s po desetimi možmi, ki bi preprečevali tihotapljenje soli. Za zmanjšanje stroškov bi lahko uporabili od 6 do 7

⁶⁰ AMSI VI, Relazioni dei Podestà, str. 75–78.

⁶¹ Nadzorniki.

⁶² AMSI VI, Relazioni dei Podestà, str. 79–81. Solne kavedine in nasipe naj bi uničevali večkrat. Škedenjske in žaveljske soline naj bi močno poškodovali tudi leta 1589 in nato ponovno leta 1615 (Nicolich, *Saline di Pirano*, str. 37–38).

⁶³ Za pobiranje vseh (deželnih) dohodkov istrskih komun je bila v Kopru ustanovljena davčna pisarna (tudi fiskalna komora, *Camera fiscale*). Od leta 1435 dalje so bili za deželnega fiskalnega komornika imenovani ugledni kopski meščani. Več o beneški davčni politiki in deželni fiskalni komori glej v Darovec, *Davki nam pijejo kri*, str. 201–238.

⁶⁴ Po letu 1577 so morali kranjski tovorniki za tovor (2 stara) v beneški Istri kupljene soli poleg koprškega daca mude plačati na beneški strani nov beneški dac (*datio della nuova imposta sali*), ki je znašal 10 solidov, nato pa še dac (mitnino) na avstrijski strani. Beneški *novi dac na sol* je bil enak od uvedbe leta 1577 do konca 18. stoletja, višina avstrijske mitnine pa je nihala od 5 solidov do celo 14 lir na star soli (Darovec, *Davki nam pijejo kri*, str. 331–332).

⁶⁵ AMSI VI, Relazioni dei Podestà, str. 85.

⁶⁶ Zaradi zaraslega močvirskega rastlinja se je ob nizki vodi iz močvirja širil neznosen smrad.

⁶⁷ 1 pertika = 4,346 m (Stanisci, *Appunti di metrologia*, str. 88), piranska pertika pa 2,32 m (Gestrin, *Pomorstvo srednjeveškega Pirana*, str. 124).

⁶⁸ Najbolj pereč je bil verjetno problem fekalij.

⁶⁹ Od tu so ga z barkami odvažali v vinograde.

⁷⁰ Po njegovem mnenju pa bi bilo potrebno v prihodnosti tudi Rižano preusmeriti stran od mesta.

⁷¹ 1 čevelj = 0,31 m.

⁷² AMSI VI, Relazioni dei Podestà, str. 93–96. Primerjaj tudi Schiavuzzi, *La malaria in Istria*, str. 420–422.

Pogled na opuščene koprskie soline v začetku 20. stoletja (SI PAK KP 344, t.e. 1).

mož, ki jih plačuje koprška davčna blagajna, ter izvzeli eno od dolgih, počasnih ladij, ki jim majhne ladje, ki tihotapijo sol, zlahka uidejo. Ker so v Svetu desetih že leta 1573 sprejeli sklep o oprostitvi prijaviteljev tatov, je podestat predlagal, naj bi oprostiti tudi tihotapce soli, ki bi prijavili tihotapljenje. V koprskih solinah so tega leta pobrali okoli 4.000 modijev soli, na kmetijskih površinah pa pridelali okoli 20.000 urn⁷³ vina in 4.000 urn olja.⁷⁴

Da centralna oblast ni imela veliko posluha za rešitev koprskih težav, dokazuje tudi poročilo podestata Giacoma de Ca iz Pesare, ki je leta 1588 prav tako poročal o problemu napredujočega koprškega močvirja. V neposredni bližini Levjega gradu je bilo nasutega že toliko materiala, da so se lahko konji in ljudje že prosto sprehajali po poti mimo gradu. K temu naj bi pripomogle soline in tudi reka Rižana, ki je z okoliškega področja prinašala nasipine. Priporočal je, naj bi blizu mesta, kjer ni veliko nasutega materiala, naredili kanal, ki bi omogočal pretok vode in izboljšal mikroklimo (zrak) ter tako olajšal natovarjanje soli iz skladišč na ladje.⁷⁵ Poleg tega je poročal o tihotapljenju soli. V prejšnjem letu so iz Pirana v Trst in druge dele nadvojvodine pretihotapili več kot 2.000 modijev soli. V času vojne s Trstom cesarski podložniki iz beneškega dela Istre niso smeli kupiti niti sklepati kupčij ne za večje niti manjše količine soli, sedaj pa

ne le da kupujejo sol, ki jim jo pripeljejo s področja piranskih solin, temveč gredo s svojimi ladjami celo v zaliv ter pokupijo celotno piransko komunsko sedmino. S tem je na izgubi tudi Koper, saj iz nadvojvodine prihajajo v mesto kupovat sol ter prodajat žito in drug živež, ki ga mestu sicer primanjkuje in tako republikli zmanjšujejo dohodek od novega davka na sol, ki je bil nedavno tega vpeljan v Kopru in Miljah. Zaradi tihotapljenja soli predvsem iz piranskega področja je podestat v skladu z odlokom, ki je bil 20. decembra 1586 poslan koprskemu podestatu, kaznoval in obsodil na galejo 40 tihotapcev iz celotne beneške Istre. Zaradi premajhnih kapacitet solnih skladišč pa je bilo razmere težko nadzorovati, saj je sol ostajala na prostem po solinah in je bila dostopna komerkoli.⁷⁶

O trgovanju s soljo je leta 1593 poročal tudi podestat Vincenzo Morosini. Cena stara soli naj bi dosegla 13 lir, vendar so jo nekateri prodajali tudi dražje. Posamezniki so jo pokupili pri drugih in nato povišali prodajno ceno. Cena je bila tako visoka, da so nekateri, ki so prišli kupit sol, raje odšli brez nje. Podestat jih je poslal nazaj in jim prodal beneško solno desetino po 12 lir za star. Zaradi deževnega poletja je bila zadnja solna sezona slaba. Poročal je tudi o tihotapljenju soli. Prejšnje leto sta po navodilih providurja za sol prišli dve ladji, ki naj bi preprečili tihotapljenje soli, vendar posadka ni šla na tihotapske ladje, kjer so bili možje dobro oboroženi z arkebuzami. Priporočal je, naj pošljejo eno ali dve dobro oboroženi (in s sposobnim poveljnikom) fregati, ki naj patroljirata na predelu proti Trstu.⁷⁷

⁷³ 1 urna je približno 65 l (Darovec, *Davki nam pijejo kri*, str. 263–264, 291; Stanisci, *Appunti di metrologia*, str. 87; Benussi, *Ragguaglio delle monette*, str. 56, 60).

⁷⁴ AMSI VI, Relazioni dei Podestà, str. 413–414.

⁷⁵ Dosedaj so z manjšimi čolni vozili sol na večje ladje in pri tem imeli 10 solidov stroškov za vsak pretovorjen modij soli. Ob izgradnji kanala pa bi lahko manjše ladje priplule do javnih skladišč in tako bi sol nakladali s pol manjšimi stroški.

⁷⁶ AMSI VI, Relazioni dei Podestà, str. 415–421.

⁷⁷ AMSI VI, Relazioni dei Podestà, str. 435–439.

Po podatkih podestata Francesca Capella je imel Koper leta 1596 več kot 3.000 solnih kavedinov, na katerih lahko v dveh sezonah pridelajo okoli 6.000 modijev soli, od katere Benečani prejmejo desetino. Drugo sol Koprčani prodajo avstrijskim tovarnikom, ki hkrati v mesto tovorijo žita, sire, volno, železo, les in druge stvari. Tovarniki od stara soli plačujejo 5 solidov davka, kar letno znaša okoli 4.000 dukatov, ki so poslani beneškemu Uradu za sol.⁷⁸

Podestat Giovanni Francesco Sagredo je v začetku leta 1598 poročal, da imajo Koprčani (okoli 4.360 ljudi)⁷⁹ večino prihodkov od vina, olja in soli, ki jih prodajajo cesarskim tovarnikom, ki prihajajo v mesto. Kot poroča, naj bi se ženske večinoma ukvarjale s solinarstvom, moške pa z obdelovanjem zemlje, ribištvo in nekaj malega s pomorstvom. Veliko težavo za prebivalstvo predstavlja tudi bližina Trsta. Komuna (komunska blagajna) ima dohodek od daca na mudo in vino (letno okoli 2.355 dukatov⁸⁰) ter 100 solnih kavedinov, od katerih letno dobi 2.000 dukatov zakupa.⁸¹ Podestat Marc Antonio Contarini je leta 1600 poročal, da je močvirje okoli mesta že bolj kopno kot pa pravo morje. Le-to spravlja mesto v nevarnost (ni več naravne obrambe) in širi strašen smrad. Ker je pristanišče zaradi plitvine neprimerno za pristajanje večjih ladij, bi ga bilo potrebno poglobiti, kar bi tudi zmanjšalo stroške pri nakladanju soli iz skladišč na večje ladje, ki morajo čakati na odprtem morju.⁸² Po poročilu podestata Francesca Boldua iz leta 1606⁸³ naj bi se kljub razširjenemu tihotapljenju soli cesarskih podložnikov v dveh letih nabralo iz Kopra in Milj za okoli 6.000 dukatov dohodkov od novega davka na sol.⁸⁴

Podestat Marin Gradenigo je leta 1608 poročal o poškodovanosti mestnega obzidja (zaradi starosti in butanja valov). Del ga je sicer dal popraviti, vendar ponoči še vedno lahko tihotapijo sol in nepridipravi neopaženo prihajajo v mesto, kar zmanjšuje varnost mesta. Prav tako je poročal o težavah zaradi napredujočega močvirja (področje je že skoraj kopno, kar povzroča težave pri nakladanju soli iz solnih skladišč na večje ladje) in tihotapljenja soli. Zlasti v sezoni pobiranja soli lahko skoraj kdorkoli tihotapi sol. Tihotapska pot do Trsta je hitra in

enostavna tako iz Kopra kot tudi iz Pirana in Milj in ni noči, ko ni videti tihotapske ladje. V času njegovega podestovanja so uspeli dvakrat prestreči po dve tihotapski ladji s posadko, ki jo je poslal na galeje, z izjemo enega tihotapca, ki je utonil. Proti tihotapcem bi morali v treh poletnih mesecih organizirati kontrolo z ladjami (nekakšno carinsko zaporo na morju), tako kot jo imajo v Trstu po kopnem. Njihova zapora je tako učinkovita, da po javnih poteh ni moč priti v Koper po sol, temveč tihotapci ponoči uporabljajo nevarne nezakonite prehode, na katerih so vodniki velikokrat ranjeni ali pa ubiti. Na ta način se je Koprčanom zmanjšala trgovina s soljo in drugimi stvarmi in se je preusmerila v Trst. Poleg tega je bilo treba za blago, ki je šlo v Benetke preko Trsta, plačati dvakrat več davka kot za blago, ki je šlo iz Kopra.⁸⁵

Leta 1613 je podestat Zuanne Minotto poročal, da bi morali zaradi varnosti mesta in njegovih prebivalcev popraviti mestno obzidje, skopati močvirje, da bi morje lahko oblivalo otok ter uničiti tiste solne fonde, ki so v bližini mesta, da se sovražnik ne bi mogel s topništvo (*artelleria*) približati mestu.⁸⁶

Podestat Bernardino Malipiero je v svojem poročilu zapisal, da je 6. maja 1620 senatu poslal pismo, v katerem je sporočil, da Tržačani delajo nove soline v Žavljah. Na ogled je poslal svojega človeka, o zadevi pa je govoril tudi z miljskim podestatom Vidom Avogarom, ki je bližje novim solinam.⁸⁷

Leta 1621 je bil v Koper poslan odposlanec beneškega providurja za sol, da bi izpeljal ukrep senata o odprtju javnega skladišča za sol.⁸⁸ V Koper naj bi bil poslan Vettor Contarini, nobil, ki je zadnjih šest let opravljal sodniško funkcijo, da bi raziskal nastale razmere in v primeru potrebe krivice poslal v Benetke na zaslišanje.⁸⁹

3. in 5. novembra istega leta je bila poslana zahteva, naj prodajajo tudi javno (beneško sol; desetino). Prav tako je bila 7. decembra koprskemu podestatu poslana zahteva, češ da cesarski podložniki s Kranjske plačujejo javno sol s podcenjenim denarjem, ter da morajo sol plačevati v beneškem denarju po 6 lir za star, če pa je v tuji valuti, kar je sicer prepovedano, (vendar lahko naredijo izjemo), pa v enaki vrednosti. Zahtevano je bilo tudi, da Antonio Olmo omenjeni denar mesečno pošilja beneški kovnici (*Provveditori di zecca*), podestat pa seznam le-tega z realno vrednostjo in količino žita, ki ga tovarniki s Kranjske prinesejo v Koper, ceno

⁷⁸ AMSI VII, Relazioni dei Podestà, str. 97–98.

⁷⁹ Na koprskem teritoriju, ki je v dolžino segal od 14 do 15 milj, v širino pa okoli 8 milj, je v 43 vaseh živel 4.873 ljudi (AMSI VII, *Relazioni dei Podestà*, str. 107), oz. skupno 9.233 ljudi.

⁸⁰ Ta denar večinoma porabijo za plačilo zdravnika, kirurga (ranocelnika), učitelja in drugih uslužbencev.

⁸¹ AMSI VII, Relazioni dei Podestà, str. 104–106.

⁸² AMSI VII, Relazioni dei Podestà, str. 109–111.

⁸³ Po njegovem poročilu naj bi v Kopru živel 3.905 ljudi, na teritoriju pa še 5.155 (AMSI VII, Relazioni dei Podestà, str. 139), oz. skupno 9.060 ljudi.

⁸⁴ AMSI VII, Relazioni dei Podestà, str. 137–140.

⁸⁵ AMSI VII, Relazioni dei Podestà, str. 144–146.

⁸⁶ AMSI VII, Relazioni dei Podestà, str. 281–284.

⁸⁷ AMSI VII, Relazioni dei Podestà, str. 286–291.

⁸⁸ Težave z odprtjem javnega skladišča so imeli tudi piranski solinarji. O njihovih težavah s solnim pisarjem glej v članku F. Bonin, *Proizvodnja soli v Piranskih solinah*, str. 95–96.

⁸⁹ AMSI VII, Senato Secreti, vol. CXIX, str. 50.

ter podatke o zamenjavi žita za sol.⁹⁰ Zaradi težav s tujo valuto, o kateri je poročal Antonio Olmo, je bilo 29. januarja leta 1621 določeno, naj sol prodajajo po 6 beneških lir za star ali pa po 10 tujih (nemških) lir. Prav tako je bilo ponovno zahtevano, da mora biti vsa tuja valuta poslana v Benetke in da ne sme biti uporabljena za druge namene. Poslane so bile tudi uredbe o popravilu solnih skladišč.⁹¹ 11. januarja leta 1622 je bilo koprskemu providurju in kapitanu naročeno, naj poizvesta o novici, da naj bi Tržičani na meji gradili dve utrdbi (eno v Trstu, drugo pa v Žavljah), ki naj bi kontrolirali soline. Imeli naj bi po 25 vojakov.⁹² 11. aprila 1623 leta je bil providur za sol, ki je bil napoten v Koper, opozorjen, naj sprejme ukrepe proti nalezljivim boleznim, ki so se pojavljale na cesarskem ozemlju (ob meji).⁹³ Poleg tega je bil na težavo opozorjen tudi zdravstveni providur za Furlanijo, saj je bilo zaradi živahnega trgovanja Tržičanov s soljo ob izlivu Soče in v Fiumesellu⁹⁴ ter zaradi prodaje le-te v Gradiško in Gorico ter verjetno tudi na področje beneške uprave ogroženo tudi njihovo zdravje. Ta naj ukrepa v zvezi z zdravjem, ter naj poizkusi preprečiti trgovanje s soljo. O tihotapljenju s soljo je poročilo poslal tudi odposlanec (minister) za sol v Kopru, medtem ko je bilo kapitanu Zaliva (*Capitano del Golfo*) in kapitanu za nadzor nad Kvarnerskimi otoki (*Capitano alla guardia delle isole del Quarnero*) sporočeno, naj ujamejo tihotapca soli Zuannea Furlana, ki je zbežal na področje avstrijskih dežel in iz Trsta tihotapil sol. Prav tako je bilo istrskemu providurju naloženo, naj prepreči tihotapljenje soli in naj tihotapce ujame žive ali mrtve. Leta 1623 so z oboroženo ladjo, ki jo je poslal providur Francesco Basadonna v kontrolo ob furlanski obali zaradi kuge in tihotapljenja soli prijeli tržaško ladjo s soljo, ki je bila namenjena v cesarske dežele. Providurju je bilo sporočeno, naj bo pozoren na tihotapce, saj jih je veliko zlasti iz Kopra in Pirana.⁹⁵ Marca 1624 je bil providur Basadonna opozorjen na izpad dohodka v trgovini po kopnem s Kranjci v Kopru, ki bi nastala, če bi enemu izmed Tržičanov dovolili uvoz 500 starov soli po morju. Kljub kugi in veliki količini snega je trgovina s soljo v zadnjem letu navrgla 46.000 dukatov.⁹⁶

Svoje poročilo pa je po opravljeni funkciji istr-

skega providurja leta 1625 podal tudi Francesco Basadonna. Poudaril je, da se da z 19 lirami⁹⁷ na modij (cena, po kateri so Benečani kupovali sol) s prodajo na drobno precej zaslužiti ter da je prav zaradi tega tudi močno razširjeno tihotapstvo. Količina pridelane soli sicer niha od leta do leta (včasih v koprskih in miljskih solinah skupno pridelajo okoli 12.000 do 14.000 modijev soli, kakšno leto pa le od 2.000 do 3.000 modijev), vendar lahko letno od avstrijskih podložnikov (tovornikov) zaslužijo okoli 72.000 dukatov (takšno vsoto denarja ob ceni 48 lir na modij zaslužijo že pri prodaji okoli 9.300 modijev soli).⁹⁸ Podobno poročilo o pridobivanju in prodaji soli je 6. februarja 1626 podal tudi providur Giulio Contarini. V koprskih in miljskih skladiščih naj bi bilo spravljenih okoli 39.000 modijev soli, nekoliko manj pa v piranskih. Ker jim je primanjkovalo skladišč, bi bilo potrebno zgraditi nova, sicer bodo tako kot že velikokrat morali staro sol zmetati v morje. Poleg tega je poročal, da ljudje, ker pričakujejo velik zaslužek od prodaje soli, gradijo nove solne bazene. V koprskih solinah naj bi v dveh preteklih sezonah (od maja 1625 do oktobra 1626) pobrali okoli 8.000 modijev soli. Prav tako je poročal, da se vsakodnevno zvečer vrača v Koper po 1.500 ljudi, ki so delali izven mesta.⁹⁹ Podestat Marco Valier je leta 1626 poročal, da so na komunskih solinah, ki so jih prej imeli v letnem zakupu za 120 dukatov, v prejšnji sezoni, ko so jih obdelovali v lastni režiji od pridelane soli, ki so jo predali v javna skladišča, zaslužili okoli 350 dukatov. Komuna naj bi za zadnjih 10 let dobila okoli 600 dukatov od davka na mudo in vino, ki jih je dala v zakup za 300 dukatov.¹⁰⁰

O ukrepih proti tihotapljenju soli je leta 1627 poročal tudi podestat Pier Alvise Barbaro. Tako kot providurja Francesco Basadonna in Giulio Contarini je z vojsko (tako z ladjami, kot tudi s konji) nadzoroval morebitno tihotapljenje soli. V Kopru in v Miljah naj bi bilo premalo skladišč za sol, vendar so jo s pomočjo lokalnega prebivalstva uskladiščili po posameznih za to primernih hišah. V Kopru so tako uskladiščili okoli 7.000, v Miljah pa okoli 3.000 modijev soli. Providur za sol je bil Zaccaria Bondulmer. Za sol, pridelano v Miljah in Kopru, so dobili okoli 31.000 dukatov. Iz Kopra in Milj so po kopni poti v cesarski Bakar in Reko izvozili 3.701 modij, po morju pa 1.774 modijev, v beneško Istro pa 347 modijev soli. Po kopnem so

⁹⁰ AMSI VII, Senato Secreti, vol. C XIX, str. 50.

⁹¹ AMSI VII, Senato Secreti, vol. CXIX, str. 51.

⁹² AMSI VII, Senato Secreti, vol. CXXI, str. 53.

⁹³ Navadno so bili za take ukrepe zadolženi providurji za zdravje, vendar ker je bil tam že providur za sol, so to dolžnost naslovili nanj.

⁹⁴ Fiumicello, naselje ob Soči blizu Pierisa v Italiji.

⁹⁵ AMSI VII, Senato Secreti, vol. CXXII, str. 53-55. Tihotapske ladje so večkrat zasačili. Maja 1628 so beneške patrolje eno izmed tržaških tihotapskih ladij prisilno pripeljale v miljsko pristanišče (AMSI VII, Senato Secreti, vol. CXXVIII, str. 66).

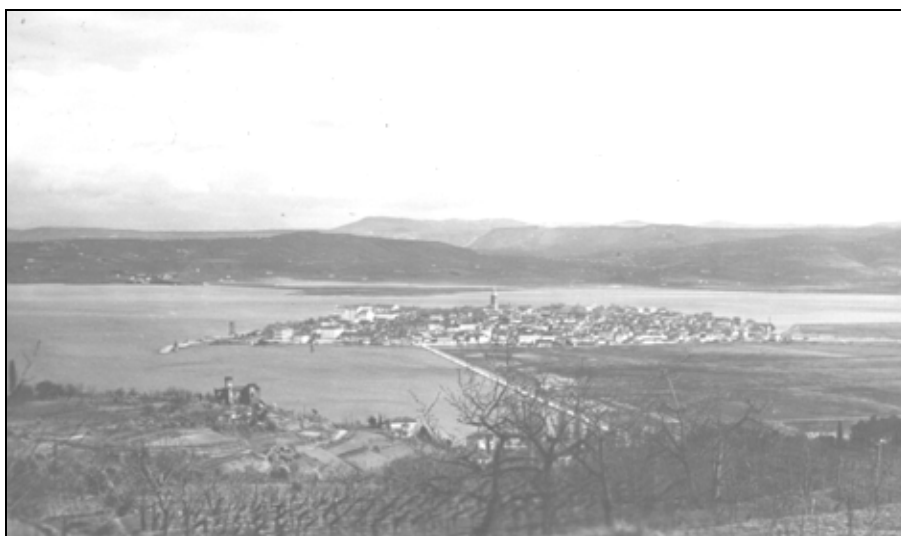
⁹⁶ AMSI VII, Senato Secreti, vol. CXXIII, str. 57-58.

⁹⁷ V ceno so bili všteti tudi stroški skladiščenja soli, kalo soli in podobno. O stroških za vzdrževanje solnega fonda in skladiščenja soli glej v članku F. Bonin, *Samostan sv. Frančiška med lastniki solnih polj*, str. 144.

⁹⁸ AMSI V, Relazioni di Proveditori veneti in Istria, str. 85-88.

⁹⁹ AMSI V, Relazioni di Proveditori veneti in Istria, str. 104-110.

¹⁰⁰ AMSI VII, Relazioni dei Podestà, str. 295-296.

Panorama Kopra okoli leta 1935 (SI PAK KP 344, t.e. 1).

izvozili malo soli, saj so novo nastale tržaške soline zapolnile potrebo cesarskih dežel po soli.¹⁰¹ O proizvodnji, prodaji in ceni soli je 15. maja 1629 poročal tudi providur Zaccaria Bondumier. Koprčani in Miljčani naj bi v dveh solnih sezonah pridelali okoli 10.000 modijev soli. Ker Benečani odkupujejo sol po 19 lir, prodajajo pa jo najmanj po 48 lir,¹⁰² od omenjene soli zaslužijo najmanj 290.000 lir. Providur je predlagal, naj bi Benečani Koprčanom in Miljčanom prepustili davek 2 liri na star prodane soli, kar bi zneslo 24 lir za modij, oz. letno okoli 50.000 lir. V koprskih skladiščih naj bi bilo okoli 22.000 modijev, v miljskih pa okoli 2.500 modijev soli. Medtem ko so na piranskih solinah, ki so imele 2.685 kavedinov, v dveh sezonah pridelali okoli 7.000 modijev soli, so na koprskih z 2.933 kavedini pridelali okoli 6.000 modijev soli. S koprsko soljo so napolnili veliko skladišče v pristanišču in tri manjša javna skladišča. Da ne bi sol ostala izven skladišč na razpolago tihotapcem, je dal zgraditi skladišče z zmogljivostjo okoli 4.000 modijev, v načrtu pa je bila izgradnja še enega takšnega skladišča. Miljske soline so imele 1.537 kavedinov (večino v dolini sv. Klimenta, 12 izven Milj, 48 v dolini sv. Jerneja, 174 pa v Žavljah), na njih pa so v dveh sezonah pridelali okoli 3.000 modijev soli.¹⁰³

Providur Nicolò Surian je 17. avgusta 1632 poročal o kugi, ki je pobrala polovico mestnega in okoli tretjine podeželskega prebivalstva.¹⁰⁴ Ker je

epidemija preprečila trgovanje s soljo, se je razširilo tihotapljenje. Z dvema oboroženima ladjama je prestregel marsiljano, ki je bila (natovorjena z železom) iz Trsta namenjena v Ancono po sol ter obsodil njenega lastnika Alvisea Garbina. Prav tako je zajel marsiljano, ki je iz Ancone vozila sol v Trst, ter nekatere druge ladje (med njimi tudi ladjo s šestimi Pirančani, ki so tihotapili sol v Devin). Med mučenjem so ujetniki priznali vpletenost pisarjevega sorodnika (*nipote* – morda nečaka, lahko tudi vnuka), ki jim je priskrbel ključe javnih skladišč, iz katerih so večkrat ukradli sol. Ujetnike je dal usmrtiti, druge je obsodil na galejo, odsotni pa so bili trajno izgnani (izobčeni). Leta 1631 (v času kuge) je bilo v Kopru uskladiščene 2.468 modijev in 4 stare soli, v Miljah 1.274 modijev in 1 star, v Izoli 10 modijev, v Piranu pa 4.279 modijev in 6 starov soli. Skupaj s 368 modiji in 6 stari naj bi bila skupna količina 8.388 modijev in 7 starov.¹⁰⁵ Do konca januarja so iz skladišč v Žavljah, Miljah in Kopra Kranjcem prodali 2.135 modijev soli in zaslužili 186.284 lir.¹⁰⁶ Providur Giuseppe Civran pa je 16. novembra 1634 poročal o novih cesarskih davkih (dva florinta na konja) za tovarnike, ki so prihajali po sol v beneško Istro. V Kopru je bilo v 100 skladiščih (26 skladišč s staro soljo in 74 z novo soljo) 360.171 starov soli, v Miljah v 45 skladiščih (13 skladišč s staro soljo in 32 z novo soljo) 71.976 starov, v enem izolskem skladišču pa 708 starov soli. V 146 skladiščih naj bi bilo skupno 432.864 starov soli¹⁰⁷ oz. 36.072 modijev. V piran-

¹⁰¹ AMSI VII, Relazioni dei Podestà, str. 298–303.

¹⁰² Na modij soli imajo 29 lir čistega dobička.

¹⁰³ AMSI V, Relazioni di Proveditori veneti in Istria, str. 117–137.

¹⁰⁴ O hudi kugi, ki je zajela mesto in podeželje, sta ob koncu svojega podestovanja v senatu poročala podestat Alvise Gabriel (1632) in njegov naslednik Pietro Capello (1633). Zaradi epidemije kuge naj bi v mestu ostalo živih le še okoli 1.800 ljudi (AMSI VII, Relazioni dei Po-

destà, str. 303–308).

¹⁰⁵ Ob seštetju vseh podatkov o uskladiščeni soli po posameznih skladiščih je skupna vsota nekoliko drugačna, in sicer znaša: 8.418 modijev in 5 starov.

¹⁰⁶ AMSI V, Relazioni di Proveditori veneti in Istria, str. 140–144.

¹⁰⁷ Dejanski seštevek je 432.855 starov soli.

skih solinah je bilo istočasno 2.000 modijev soli (24.000 starov), v 11 skladiščih 203.664 starov, torej skupno s koprsko in miljsko soljo 660.528 starov (55.044 modijev).¹⁰⁸

Eden izmed podestatov je v svojem nedatiranem poročilu v senat¹⁰⁹ opozoril, da se je trgovina s soljo, ki je bila prej iz cesarskih dežel usmerjena v Koper, po uvedbi višjih cesarskih dajatev preusmerila v Trst. Občinska blagajna je imela le 2.790 lir prihodkov in še to le od malo davkov in majhne prodaje soli. V koprskih in miljskih skladiščih naj bi imela Beneška republika 20.215 modijev soli. Za najem skladišč so za vsakih 100 modijev soli morali plačati 24 lir najemnine, kar je letno zneslo okoli 1.000 dukatov.¹¹⁰ Že sam podestat je poročal, da je najemnina previsoka in da se mu zdi, da plačujejo najemnino tudi za sol, ki je ni v skladišču. Zaradi dežja in drugih nevšečnosti se mu je namreč zdelo, da niso pobrali tako velike količine soli in da bi bilo potrebno tudi vso preostalo sol uskladiščiti v javna skladišča. Točna količina uskladiščene soli ni bila znana, ker so bivši pisarji, ki so vodili beležke, umrli in bi bilo potrebno vso količino soli še enkrat preveriti. Naloga pisarja je brez kakršnekoli potrditve opravljal Bartolomio Vascotto, ob podestatovem odhodu pa je zadevo prevzela Marietta Luchessa da Napoli di Romania. Na to funkcijo jo je postavil Svet štiridesetih za kriminalne zadeve (*Consiglio di Quaranta al Criminale*), vendar se mu je porodil dvom, kako bo nalogo opravljala, ker je nepismena. Prav tako je poročal, da je poskrbel za spravilo že pred leti poslanega lesa za izgradnjo skladišča za sol, ki pa ga niso zgradili. Do tedaj je bil les shranjen na vlažnem prostoru in delno zunaj na dežju, on pa je poskrbel, da so ga shranili v pokrito skladišče. Nekaj tramov je dal za popravilo mesnic, za drug les pa je priporočal, da bi ga bilo najbolje čimprej porabiti.¹¹¹ V 32 mesecih službovanja rašporskega kapitana Zuannea Renierja se je nabralo 113.268 lir in 12 solidov davkov, od katerih je po plačilu na-

jemnin za solna skladišča, plače in vojaške ladje ostalo ob njegovem odhodu še 20.450 lir in 10 solidov. Za skladiščenje soli so na leto plačali 6.699 lir najemnine. V Kopru, Miljah in Izoli je bilo 31.625 modijev, 11 starov in 2 quartiera beneške soli (od desetine oz. osmine). Obiskal je tudi skladišča v Seči, v katerih je bilo uskladiščenih 3.044 modijev in 6 starov soli (od te količine so jih 711 modijev in 5 starov poslali v koprsko skladišča). Da bi preprečili tihotapljenje, je priporočal, naj pridelano sol takoj speljejo v skladišča.¹¹² Francesco Contarini je leta 1638 poročal, da je v Kopru hkrati opravljal kar tri zadolžitve, in sicer: bil je koprski podestat in kapitan, glavni sodnik na prizivnem sodišču in zadolžen za nadzor nad soljo. Opozoril je na povsem zamrlo trgovino Kopra in Milj s soljo (in drugimi potrebščinami) s cesarskimi deželami, saj so cesarski povišali davke na 2 florinta¹¹³ na sommo, skladišča soli pa so bila povsem polna.¹¹⁴ O zmanjšani trgovini s cesarskimi deželami in o tihotapljenju soli je leta 1640 poročal tudi podestat Giacomo Contarini. Kljub oboroženim ladjam in zasedam javnih uslužbencev so sol tihotapili iz province v avstrijske dežele. Podestat je poročal, da je precej tihotapev obsodil na zapor ali pa jih dal pregnati iz beneškega področja. Za najemnino skladišč v Kopru in Miljah so letno plačevali po okoli 1.000 dukatov.¹¹⁵ Alvisse Lipomano, ki je bil podestat v letih 1640 in 1641, je v svojem poročilu opozoril, da poškodovano koprsko obzidje dopušča enostavno tihotapstvo, zlasti soli in olja.¹¹⁶ Prav tako je Francesco Tron leta 1644 opozoril, da je trgovina z Avstriji povsem zamrla, saj morajo tovarniki za star soli, izvožene iz beneškega (koprškega) področja, plačati kar 14 lir davkov, ter da je močno razširjeno tihotapljenje olja, soli in žit.¹¹⁷ Podestat Pietro Basadonna je 7. februarja 1650 senatu poročal, da Benetkam največje dohodke iz province prinašajo davki na sol in olje. Koper plačuje solno desetino, medtem ko Pirančani plačujejo po 3 dukate na modij soli. V koprsko davčno blagajno se letno steče okoli 13.000 lir davkov. Zaradi bližine Trsta tihotapci zlasti ponoči in ob slabem vremenu kradejo in tihotapijo sol v avstrijske predele. Podestat je predlagal, da bi problem rešili tako, da bi koprška vojska (*Reggimento*) v primeru tihotapljenja soli imela pooblastila tudi na avstrijskem ozemlju, saj imajo tihotapci zatočišče v Trstu.¹¹⁸ O težavah pri pridobivanju in

¹⁰⁸ AMSI V, Relazioni di Proveditori veneti in Istria, s tr. 147–151.

¹⁰⁹ Poročilo ni datirano, vendar naj bi bilo podano po letu 1633. Ker je naslednje objavljeno poročilo leta 1638 podal podestat Francesco Contarini, je omenjeno nedatirano poročilo lahko napisal bodisi Giovanni Maria Bembo (podestat je bil leta 1634) ali pa Alvisse Pisani (podestat je bil leta 1635/36). Ker pa je bilo po podatkih rašporskega kapitana Zuannea Renierja leta 1635 v Kopru že zgrajeno novo skladišče soli v Bošedragi z zmogljivostjo 6.000 modijev soli (AMSI IV, fasc. 3–4, Relazioni dei Capitani di Raspo, str. 306), je verjetno omenjeno nedatirano poročilo napisal Giovanni Maria Bembo (v času njegovega podestovanja namreč skladišče še ni bilo narejeno).

¹¹⁰ Napisana količina plačane najemnine je nekoliko previsoka, saj bi najemnina za 20.215 modijev soli po objavljenih podatkih in vrednosti dukata 6 lir in 4 solide znesla le 782,5 dukatov.

¹¹¹ AMSI VII, Relazioni dei Podestà, str. 309–313.

¹¹² AMSI IV, fasc. 3–4, Relazioni dei Capitani di Raspo, str. 306.

¹¹³ 1 florint je tedaj veljal 4,5 beneške libre (Darovec, *Davki nam pijejo kri*, str. 339).

¹¹⁴ AMSI VII, Relazioni dei Podestà, str. 313–318.

¹¹⁵ AMSI VII, Relazioni dei Podestà, str. 318–324.

¹¹⁶ AMSI VII, Relazioni dei Podestà, str. 324–330.

¹¹⁷ AMSI VII, Relazioni dei Podestà, str. 330–333.

¹¹⁸ AMSI VII, Relazioni dei Podestà, str. 333–338.

trgovanju s soljo je leta 1652 poročal tudi podestat Stefano Capello. Medtem ko so Tržačani obnavljali soline, so v Kopru in Miljah (zaradi skoraj povsem zamrle trgovine) čedalje bolj opuščali solna polja. Podestat je poskrbel, da so objavili razglas, ki ga je Magistat za sol preko senata naslovil 9. maja 1652 na solinarje, naj skrbijo za solne fonde.¹¹⁹ Po podatkih podestata Girolama Giusta (tudi Zusto) je bil leta 1654 pisar v solnih skladiščih Oratio Faresini. Poleg ključev javnih skladišč je imel pri sebi tudi knjige, v katerih je bila zabeležena količina pripeljane in odpeljane soli iz skladišč. Ker je republika v Kopru pobirala desetino od solne proizvodnje, je predlagal, naj za natančnejše podatke uvedejo novo knjigo pri davčni blagajni. V enem javnem skladišču naj bi bilo 6.000 modijev soli.¹²⁰ Po podatkih Andrea Erizza je bila leta 1659 dobra sezona soli. Na modij soli (po 13 starov) so lastniki solin zaslužili po 6 ali 7 lir. Prav tako je predlagal, naj bi zaradi novega davka na sol dali dac v zakup namesto za 2.000 za 3.000 dukatov.¹²¹ Podestat Angelo Zusto je 3. septembra 1663 poročal o novem davku na sol, ki so mu podvrženi Avstrijci, ki po kopnem tvorijo sol iz Kopra in Milj. Prav tako naj bi Benečani pokupili skoraj vso sol, ki jo proizvedejo Pirančani, ostanek soli pa porabijo za nakup žita. Ker je žito zelo drago, je priporočal, naj senat pošlje pošiljko žita po ugodnejši ceni.¹²²

Agostin Barbarigo, ki je bil koprski podestat od septembra 1667 do marca 1669, je 13. aprila 1669 poročal, da Pirančani, ki pridelajo veliko olja in soli, vso sol prodajo Benetkam za razliko od Kopra in Milj, ki jo precej prodajo v avstrijske predele. Zaradi neposredne bližine Trsta se je v Kopru precej zmanjšala trgovina, in ladij, razen če izrecno ne pridejo po sol ali ne prevažajo žit, ni videti v Kopru. V koprskih skladiščih je 6.000 modijev soli. Benečani vzamejo desetino, ostalo pa prebivalci s težavo prodajajo cesarskim podložnikom. Ker je pomorski promet s soljo še vedno prepovedan, lahko sol prenašajo le tovorniki s konji. Ob njegovem prihodu v mesto je bilo mestno obzidje močno poškodovano, v predelu Vrat sv. Petra pa je bil del zidu v dolžini približno 60 korakov podrt in zaradi tega je bilo tihotapljenje zlasti ponoči še lažje. Prav tako pa je tihotapstvo z oljem, soljo in žiti razvito v vsej provinci, zlasti pa v bližini Trsta, Reke in drugih delov Kvarnerja.¹²³

Podestat Pietro Loredan je leta 1670 poročal o poškodovanosti mestnega obzidja pri solnem skladišču, pri vratih sv. Petra in pri skladišču za strelivo ter da je dal popraviti manjše solno skladišče pri vratih sv. Petra (3 vrata in del strešnega sle-

mena) ter del mestnega obzidja. Solno desetino, ki jo dobijo od proizvedene soli v koprskih solinah, spravijo v mestna skladišča, medtem ko je ostala sol na razpolago lastnikom solin za prosto prodajo. V mesto dnevno prihajajo tovorniki z avstrijskih dežel z lesom (za obdelavo), ki kupujejo sol in vino. Od prodaje soli dobijo letno okoli 9.500 davka. Prav tako mesto dobi tudi davek od prodaje lesa in olja. Svoje soline imajo tudi Milje (veliko tihotapljenja soli), vendar pridelajo le okoli polovico soli kot Koper. Sol prodajajo avstrijskim podložnikom (bližina Trsta). Izola večinoma živi od dohodkov od olja, vina in nekaj malega soli, Piran pa večinoma od soli. Piranska sol je last Beneške države z izjemo stara soli na kavedin. Pirančani pridelajo dvakrat več soli kot Koper in Milje skupaj, poleg tega pa Pirančani živijo še od dohodkov od olja, vina in pomorstva.¹²⁴

Baldissera Zen, ki je bil podestat kar 21 mesecev (od avgusta 1670 do aprila 1672), je poročal, da je za popravilo mestnega obzidja poslal v zameno 3.877 modijev soli od solne desetine, vendar denar še ni bil poslan.¹²⁵

Anzolo Moresini je 6. avgusta 1678 (službo je opravljal 16 mesecev) menil, da bi morali bolj pravično obdavčiti meščane Pirana in Milj. Medtem ko Koprčani plačujejo (pravično) desetino, bi jo dožu morali plačevati tudi Pirančani in Miljačani od komunske sedmine oz osmine soli. Skupaj s koprsko desetino dobijo Benečani le okoli 2.000 modijev soli, javnih dohodkov pa je okoli 50.000 dukatov. Ker je na koprskem teritoriju opuščenih in neobdelanih okoli 600 solnih kavedinov (precej pa tudi na miljskem področju), je predlagal, naj prisilijo lastnike solin (pod kaznijo, da jih izgubijo) k pridelovanju soli. Če je bilo še pred nekaj leti v Kopru (in v Miljah) po 1.000 in več konj dnevno, se je ta promet po večini preusmeril v Trst, Bakar in na Reko. Prav tako je poročal, da je za nadzor nad pomorskim prometom (zlasti tihotapstvom soli, olja in drugih proizvodov) ob istrskih obalah premalo ena galeja. Za prestrezanje peot (*peotte*), ki po dve plujeta iz Trsta v furlanske hudournike in Sočo, bi bile potrebne vsaj še ena majhna galeja (*fusta*) in dve feluki.¹²⁶

Po podatkih Giustiniana Cocca (poročilo je podal 20. decembra 1725) je davčna blagajna dobila največ davkov od soli in vina, iz Neapeljskega kraljestva pa cesarski uvažajo sol v Trst in na Reko ter tako še bolj siromašijo beneško Istro. Poročal je tudi o težavah prebivalstva zaradi suše ter o potrebi popravila koprskih in piranskih javnih solnih skladišč ter privatnih skladišč v Miljah (da ne bi

¹¹⁹ AMSI VII, Relazioni dei Podestà, str. 338–343.

¹²⁰ AMSI VII, Relazioni dei Podestà, str. 343–345.

¹²¹ AMSI VII, Relazioni dei Podestà, str. 347.

¹²² AMSI VII, Relazioni dei Podestà, str. 348–353.

¹²³ AMSI VIII, Relazioni dei Podestà, str. 87–101.

¹²⁴ AMSI VIII, Relazioni dei Podestà, str. 102–115.

¹²⁵ AMSI VIII, Relazioni dei Podestà, str. 115–120.

¹²⁶ AMSI VIII, Relazioni dei Podestà, str. 130–137. Feluka je trijamborna tovarna jadrnica z latinskimi jadri.

Panorama Kopra leta 2005 (fotografija Zdenka Bonin).

bilo zaradi pomanjkanja skladiščnih prostorov potrebno, tako kot v preteklih dveh sezonah, ko je bilo veliko soli, staro sol metati v morje).¹²⁷

Zuanne Renier je 1. aprila 1727 poročal o majhni trgovini s cesarskimi deželami, prav tako je naslednje leto podestat Nicolò Donado menil, da bi moral biti davek od soli večji.¹²⁸ Po podatkih podestata Daniela Reniera je bilo leta 1729 v solnih skladiščih 53.242 modijev soli, od tega v koprskih 30.692, v piranskih 13.941, v miljskih pa 8.604. Letno so za skladiščenje omenjene soli plačali 11.262 soldov.¹²⁹ Zaradi bližine Trsta se je v Istri močno zmanjšala trgovina in tudi trgovcev, ki so včasih hodili v Koper po sol, vino in olje, ni več v te kraje.¹³⁰ Leta 1738 je podestat Giorgio Bembo izpostavil težave zaradi nalezljivih bolezní (zlasti kuge pri goveji živini v koprskih zalednih vaseh ob meji s cesarstvom) ter povsem propadle ekonomije.¹³¹

Kljub težavam, v katerih so se zaradi napredujočega Trsta in nenehnih vojaških spopadov in nesoglasij med Benečani in Avstrijci v 17. stoletju znašle istrske soline, so le-te zaradi povečanega povpraševanja po soli sredi 18. stoletja doživele ponoven razcvet. Začeli so obnavljati solne bazene in celo graditi nove, povišali so ceno soli in ukinili omejitve pridelave. Razcvet pa je trajal le do srede 80-ih let, ko je bil ponovno uveden limit in že v 90-ih letih 18. stoletja so bile zaradi zmanjšane

trgovine solna skladišča zopet polna.¹³² Aprila 1745 je beneška oblast potrdila letne limite, in sicer: za Koper 5.000 modijev, za Piran 5.200, za Milje pa 2.000 modijev soli. V koprskih solinah so maja 1746 začeli z obsežnimi obnovitvenimi deli. Opuščenih naj bi bilo 352 kavedinov, vendar bi jih 174 lahko takoj obnovili (za popravilo bi rabili 29.528 lir).¹³³ Ker je bila leta 1748 dobra letina soli, so si pri skladiščenju morali pomagati s privatnimi skladišči.¹³⁴ V tem letu so Koprčani obnovili 238 kavedinov in pridelali 5.416 modijev soli.¹³⁵ Ker v koprskih solinah (verjetno zaradi bližine mesta) ni bilo hiš,¹³⁶ so solinarji sol spravljali na velike kupe.¹³⁷ V koprskih, piranskih, miljskih in paških solinah je bilo tega leta 12.736 modijev soli, v skladiščih pa 13.785 oz. skupno 25.521 modijev soli.¹³⁸

Giuseppe Michiel je še leta 1766 poročal, da ima Beneška Istra največji zaslužek od soli, olja in vina, vendar, da je bila v zadnjih sezonah slaba letina soli.¹³⁹ Podesat Nicolò Donado je poročal o popravilu solnih skladišč v Kopru, Piranu in Miljah ter o problemih v koprskih solinah, ki nimajo tako kot

¹³² Darovec, *Davki nam pijejo kri*, str. 358–359.

¹³³ SI PAK PI 191, Soline Piran, t. e. 9, vol. 51, str. 76 in 81.

¹³⁴ SI PAK PI 191, Soline Piran, t. e. 9, vol. 53, str. 85.

¹³⁵ SI PAK PI 191, Soline Piran, t. e. 9, vol. 54, str. 1.

¹³⁶ Koprski fondi še leta 1745 niso imeli pripadaj očih hiš (SI PAK PI 191, Soline Piran, t. e. 9, vol. 51, str. 91).

¹³⁷ Kupe soli so oblikovali v piramide in zbili sol. Težava je nastala, če je morje ali hudourniška voda ob močnem deževju predrla nasip ter od spodaj navzgor razjedla kup in odnesla velik del soli (SI PAK PI 191, Soline Piran, t. e. 9, vol. 55, str. 56).

¹³⁸ SI PAK PI 191, Soline Piran, t. e. 9, vol. 55, str. 73.

¹³⁹ AMSI X, Relazioni dei Podestà, str. 289–296.

¹²⁷ AMSI VIII, Relazioni dei Podestà, str. 155–160; 156.

¹²⁸ AMSI VIII, Relazioni dei Podestà, str. 160–170.

¹²⁹ AMSI VIII, Relazioni dei Podestà, str. 170–174.

¹³⁰ AMSI VIII, Relazioni dei Podestà, str. 174–178.

¹³¹ AMSI VIII, Relazioni dei Podestà, str. 179–183.

piranske "zbiralnikov" za slano vodo v času dežja in ne pravega spravila za sol.¹⁴⁰ Njegov naslednik Zuanne Casetti IV je pisal o tihotapljenju (zlasti v Rovinju in Piranu) in opozoril, da Furlanija rada sprejme pretihotapljeno sol, olje in slane ribe ter da so Tržačani tihotapcem zelo naklonjeni.¹⁴¹ Prav tako je o tihotapstvu leta 1774 poročal tudi podestat Daniel Balbi. Pravi, da je meja z avstrijskimi deželami "težka", saj so cene v Trstu ugodnejše kot v beneških predelih in je zaradi tega veliko tihotapljenja.¹⁴² Poročilo o tihotapstvu se ni leta 1788 izognil niti podestat Mattio Dandolo. Poročal je, da tihotapljeno blago (sol, olje, slane ribe) radi sprejmejo v Furlaniji in Trstu in da tudi papeška država kupuje tihotapljen les in slane oljke, ki naj bi prišle v Benetke. Ker je bila meja province dolga več kot 100 milj, jo je bilo iz Kopra težko nadzorovati.¹⁴³

20. maja 1795 je podestat Marino Badoer opisal stanje v provinci: ker je v prejšnjem letu primanjkovalo vsega žita, je bil njegov največji problem priskrbeti dovolj veliko količino žita po ugodni ceni. Velik problem pa je bila tudi zmanjšana količina olja (bilo ga je malo in še to slabe kvalitete) in slabo oborožena vojska (*černida*). Ker je po provinci krožil denar različne vrednosti (beneški dukat za 8:14 in 15 lir, bavarski tolar za 10:14 lir ter krajcar za 12 lir), je to povzročalo večanje cen. Najbolj priljubljeno žito je bilo kuzuza, vendar ga niso pridelali dovolj in ga je bilo treba uvažati. Provinca in koprsko območje sta dajala velik pridelek vina, vendar pa je bilo razširjeno tudi pijančevanje. Oljčni nasadi so bili zapuščeni, delno tudi zaradi zamenjavanja novih vrst (koprška Accademia si je prizadevala povečati skrb za obdelovanje oljk). Od novega davka na sol so v Kopru in Piranu leta 1794 pobrali 4.099,14 lir, v Miljah pa 1.395 lir davka.¹⁴⁴

Medtem ko je istrsko solinarstvo ob koncu beneške uprave doživljalo krizo, je s prehodom pod avstrijsko oblast in s tem razširitvijo trga po letu 1797 ponovno oživelo.

Zaključek

Koprške soline, ki so se raztezale ob spodnjih tokovih rek Badaševica in Rižane na celinskem delu obale južno in jugovzhodno od otoškega mesta, so dolga stoletja mestu prinašale izdaten vir dohodkov. Pridobivanje soli je bilo tako pomembna dejavnost, da so mu namenjeni celo posamezni člani

statuta. Z glavnino del na solnih fondih so začeli po polovici aprila, samo pobiranje soli pa je bilo omejeno na poletne mesece. Kljub temu, da je bila sol državni monopol, so se Benečani zadovoljili le z desetino koprške soli, z ostalo pridelano soljo pa so lahko meščani prosto trgovali. Ko je bila trgovinska izmenjava z zalednimi deželami na višku, je v mesto letno prihajalo tudi po 30.000 tovarnikov z od 40.000 do 50.000 konji. Tovarniki so poleg živeža, s katerim so zalagali Koprčane, v mestu pustili tudi precej denarja. Sprva so za star soli plačevali 5 solidov davka, po letu 1577 pa so morali kranjski tovarniki za tovor (2 stara soli) poleg koprškega daka mude plačati na beneški strani nov beneški dac, ki je znašal 10 solidov, nato pa še dac (mitnino) na avstrijski strani. Beneški *novi dac na sol* je bil enak od uvedbe leta 1577 do konca 18. stoletja, višina avstrijske mitnine pa je nihala od 5 solidov do celo 14 lir na star soli leta 1655. Z uvedbo višjih cesarskih dajatev se je sčasoma večina solne trgovine iz Kopra preusmerilo v Trst, in koprsko solinarstvo je s krajšimi časovnimi izjemami že v zadnji polovici 17., zlasti pa v 18. stoletju doživljalo krize. Poleg uradne trgovine pa je kljub številnim beneškim in avstrijskim ukrepom proti nedovoljenemu trgovanju s soljo ves čas cvetelo tudi tihotapstvo.

VIRI IN LITERATURA

VIRI

SI PAK KP – Pokrajinski arhiv Koper

SI PAK KP 7, Občina Koper, t. e. 325, 334, 340, 372, 385, 405.

SI PAK KP 299, Družinski arhiv Gravisi, a. e. 68, 110.

SI PAK KP 344, Zbirka fotografij in razglednic, t. e. 1.

SI PAK PI – Pokrajinski arhiv Koper, enota Piran

SI PAK PI 191, Soline Piran, t. e. 4, vol. 21, 24, 25, 26.

OKSVK – Osrednja knjižnica Srečka Vilharja Koper Domoznanski oddelek, Zbirka starih razglednic, Slovenska obala, Koper – soline, sig. 12391/2000.

PMSMP – Pomorski muzej "Sergej Mašera" Piran - inv. št. 1002307, Pietro Coppo, De summa totius orbis, 1524-1526.

LITERATURA IN OBJAVLJENI VIRI

AMSI (Atti e memorie della Società istriana di archeologia e storia patria): Relazioni dei Capitani di Raspo, vol. IV, fasc. 3-4. Parenzo : Società istriana di archeologia e storia patria. Tipografia Gaetano Coana, 1889, str. 303-306.

AMSI: Relazioni di Proveditori veneti in Istria, vol. V, fascicolo 1-2. Parenzo : Società istriana di

¹⁴⁰ AMSI X, Relazioni dei Podestà, str. 297-302. V piranskih solinah so kristalizacijski bazeni imeli v vogalih vdolbine (navadno 3), v katere so solinarji v primeru dežja spravljali slanico in tako ob večjih količinah padavin prihranili kar nekaj dni pri pripravi nove slanice.

¹⁴¹ AMSI X, Relazioni dei Podestà, str. 302-306.

¹⁴² AMSI X, Relazioni dei Podestà, str. 306-310.

¹⁴³ AMSI X, Relazioni dei Podestà, str. 320-329.

¹⁴⁴ AMSI X, Relazioni dei Podestà, str. 330-337.

- archeologia e storia patria. Tipografia Gaetano Coana, 1889, str. 85–154.
- AMSI*: Senato Misti, vol. V, fascicolo 1–2. Parenzo : Società istriana di archeologia e storia patria. Tipografia Gaetano Coana, 1889, str. 265–318.
- AMSI*: Senato Misti. Cose dell'Istria, vol. VI, fascicolo 1–2. Parenzo : Società istriana di archeologia e storia patria. Tipografia Gaetano Coana, 1890, str. 3–43.
- AMSI*: Relazioni dei Podestà e Capitani di Capodistria, vol. VI, fascicolo 1–2. Parenzo : Società istriana di archeologia e storia patria. Tipografia Gaetano Coana, 1890, str. 45–103.
- AMSI*: Relazioni dei Podestà e Capitani di Capodistria, vol. VI, fascicolo 3–4. Parenzo : Società istriana di archeologia e storia patria. Tipografia Gaetano Coana, 1891, str. 383–442.
- AMSI*: Senato Secreti. Cose dell'Istria, vol. VII, fascicolo 1–2. Parenzo : Società istriana di archeologia e storia patria. Tipografia Gaetano Coana, 1891, str. 3–96.
- AMSI*: Relazioni dei Podestà e Capitani di Capodistria, vol. VII, fascicolo 1–2. Parenzo : Società istriana di archeologia e storia patria. Tipografia Gaetano Coana, 1891, str. 97–154.
- AMSI*: Relazioni dei Podestà e Capitani di Capodistria, vol. VII, fascicolo 3–4. Parenzo : Società istriana di archeologia e storia patria. Tipografia Gaetano Coana, 1891, str. 279–235.
- AMSI*: Relazioni dei Podestà e Capitani di Capodistria, vol. VIII, fascicolo 1–2. Parenzo : Società istriana di archeologia e storia patria. Tipografia Gaetano Coana, 1892, str. 87–183.
- AMSI*: Relazioni dei Podestà e Capitani di Capodistria, vol. X, fascicolo 1–2. Parenzo : Società istriana di archeologia e storia patria. Tipografia Gaetano Coana, 1895, str. 51–127.
- AMSI*: Relazioni dei Podestà e Capitani di Capodistria, vol. X, fascicolo 3–4. Parenzo : Società istriana di archeologia e storia patria. Tipografia Gaetano Coana, 1895, str. 289–337.
- Bennussi, Bernardo: Ragguaglio delle monette, dei pesi e delle misure per servire alla storia delle nostre provincie. V : *AMSI XL. fascicolo 1*. Parenzo : Società istriana di archeologia e storia patria. Tipografia Gaetano Coana & figli, 1928, str. 227–336.
- Bonin, Flavio: Proizvodnja soli v Piranskih solinah od 16. do druge polovice 18. stoletja. *Annales, Series Historia et Sociologia*, letnik 11, št. 1. Koper : Znanstveno-raziskovalno središče, Zgodovinsko društvo za južno Primorsko, 2001, str. 93–104.
- Bonin, Flavio: Samostan sv. Frančiška med lastniki solnih polj. *Sedem stoletij minoritskega samostana sv. Frančiška Asiškega v Piranu 1301–2001*. Piran : Slovenska minoritska provinca sv. Jožefa, Minoritski samostan sv. Frančiška Asiškega v Piranu, 2001, str. 141–157.
- Brazzale, Marco: *Il mercato del sale nella Repubblica veneta nella seconda metà del XVI secolo*. Venezia : Università di Venezia, Facoltà di Economia e Commercio, Istituto di Storia Economica, 1971.
- Darovec, Darko: Solarstvo v severozahodni Istri od 12. do 18. stoletja. *Annales, Series Historia et Sociologia*, letnik 11, št. 1. Koper : Znanstveno-raziskovalno središče, Zgodovinsko društvo za južno Primorsko, 2001, str. 71–92.
- Darovec, Darko: *Davki nam pijejo kri. Gospodarstvo severozahodne Istre v novem veku v luči beneške davčne politike*. Koper : Univerza na Primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče, Zgodovinsko društvo za južno Primorsko (Knjižnica Annales Majora), 2004.
- Druscovich, Giuseppe, Mayer, Giuseppe: Bonifica ex saline di Capodistria. *Istituto federale di credito per il risorgimento delle Venezie, Problemi Istriani, Quaderno LVIII, Anno VI*, Venezia : Officine grafiche C. Ferrari, 1927.
- Gerosa, Emilio: *Progetto di Bonificazione delle ex Saline di Capodistria, delle valli Stagnone e di Campi e delle ex Saline di Muggie e di Zaule...* Milano : Societa Editrice Tecnico-Scientifica, 1921.
- Gestrin, Ferdo: *Trgovina slovenskega zaledja s primorskimi mesti od 13. do konca 16. stoletja*. Ljubljana : Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Inštitut za zgodovino, Sekcija za občo in narodno zgodovino, 1965.
- Gestrin, Ferdo: *Pomorstvo srednjeveškega Pirana*. Ljubljana : Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1978.
- Holz, Eva: Sol kot državni monopol. Od cesarice Marije Terezije do marčne revolucije leta 1848. *Annales, Series Historia et Sociologia 3*, letnik 8. Koper : Znanstveno-raziskovalno središče, Zgodovinsko društvo za južno Primorsko, 1996, str. 339–348.
- Mihelič, Darja: O začetkih piranskega solarstva. *Annales, Series Historia et Sociologia*, letnik 11, št. 1. Koper : Znanstveno-raziskovalno središče, Zgodovinsko društvo za južno Primorsko, 2004, str. 71–92.
- Nicolich, Emanuele: *Cenni storico-statistici delle saline di Pirano. Consorzio delle saline di Pirano*. Trieste : Stabilimento tipografico B. Apolonio, 1882.
- Pahor, Miroslav: Statuti Izole, Kopra in Pirana ter istrski zakoni o solarjih, solarnah in tihotapcih. *Kronika. Časopis za slovensko krajevno zgodovino*, letnik V, zv. 3, Ljubljana, 1957, str. 123–134.
- Schiavuzzi, Bernardo: La malaria in Istria. Ricerche sulle cause che l'hanno prodotta e che la mantengono. *AMSI V, fascicolo 3–4*. Parenzo : Società istriana di archeologia e storia patria. Tipografia Gaetano Coana, 1889, str. 319–472.

- Stanisci, Mario: *Appunti di metrologia, Cenni sulla misurazione del tempo, dello spazio, del peso e del rapporto economico con brevi cenni di numismatica*. Udine : Università degli studi di Udine, 1984.
- Starec, Roberto: Življenje in delo v istrskih solinah. *Annales, Series Historia et Sociologia*, letnik 11, št. 1. Koper : Znanstveno-raziskovalno središče, Zgodovinsko društvo za južno Primorsko, 2001, str. 121–134.
- STKP (*Statut koprškega komuna iz leta 1423 z dodatki do leta 1668*): za objavo priredil Lujko Margetič: Koper – Capodistria : Pokrajinski arhiv Koper, Rovinj – Rovigno : Center za zgodovinske raziskave, 1993.
- Vilfan, Sergij: K zgodovini kmečkega kupčevanja s soljo. Gospodarsko pravne podlage povesti o Martinu Krpanu. *Kronika. Časopis za slovensko krajevno zgodovino*, letnik X, zv. 3, Ljubljana, 1962, str. 129–144.
- Žagar, Zora: Solinarstvo na severovzhodni obali Jadranskega morja. *Muzej solinarstva. Pomorski muzej "Sergej Mašera" Piran, Katalog št. 7*. Piran : Pomorski muzej "Sergej Mašera" Piran, 1991, str. 24–41.
- Žitko, Salvator: Solno tihotapstvo na območju pirsanskih, koprskih in miljskih solin v času Beneške republike. *Slovensko morje in zaledje. Zbornik za humanistične, naravoslovne in družboslovne raziskave*. Koper : Založba Lipa, 1979, št. 2/3, str. 79–95.

RIASSUNTO

Le saline di Capodistria nelle relazioni degli amministratori veneziani

Grazie alle condizioni naturali vantaggiose le saline nell'Istria nord-occidentale si sono sviluppate lungo tutti i corsi inferiori dei fiumi. La maggior parte del sale di Piran/Pirano era destinato al mercato della Serenissima (al comune veniva lasciato solo un settimo del sale, ai proprietari un quinto), mentre le saline di Izola/Isola producevano appena il necessario per la popolazione locale e la maggior parte del sale capodistriano partiva per l'entroterra dell'impero.

Le saline di Koper/Capodistria, che si sviluppavano lungo i corsi inferiori dei fiumi Badaševica e Rižana nella parte continentale della costa a sud e sud-est della città insulare, hanno costituito per molti secoli un'importante fonte di guadagno. La lavorazione del sale era un'attività talmente importante che le erano dedicati addirittura singoli arti-

coli dello Statuto. I lavori più importanti cominciavano nelle distese di sale alla metà di aprile, la sola raccolta invece era limitata ai mesi estivi. Nonostante il sale costituisse un monopolio di stato, i Veneziani si accontentavano soltanto di un decimo del sale di Koper/Capodistria, mentre i cittadini potevano commerciare liberamente con il resto del sale prodotto. Quando lo scambio commerciale con le regioni dell'entroterra era al suo massimo sviluppo, in città arrivavano anche 30.000 mezzidi trasporto trainati da 40.000–50.000 cavalli. Questi mezzidi vi lasciavano, oltre a viveri di cui si riempivano le scorte dei capodistriani, anche parecchio denaro. Dapprima per uno staio di sale si pagavano 5 soldi di tassa, dopo il 1577 i mezzidi di trasporto della Kranjska (Carniola) dovevano pagare per il carico (due staia di sale), oltre al dazio di Koper/Capodistria, un nuovo dazio veneziano nel territorio della Serenissima, che raggiungeva i 10 soldi, quindi anche la cosiddetta mitnina (il dazio) in territorio austriaco. Il nuovo dazio sul sale veneziano è rimasto lo stesso dalla sua introduzione nel 1577 fino alla fine del XVIII secolo, mentre l'ammontare della mitnina austriaca è lievitato da 5 soldi ad addirittura 14 lire per staio di sale nell'anno 1655. Con l'introduzione di tributi imperiali maggiori, di tempo in tempo una parte preponderante del commercio del sale si trasferiva da Koper/Capodistria a Trieste e l'attività delle saline, con brevi eccezionali parentesi, già nella seconda metà del XVII secolo ma soprattutto nel XVIII, entrò in crisi. Nonostante le difficoltà in cui si sono trovate le saline istriane nel XVII secolo, a causa della crescita d'importanza di Trieste e dei continui scontri militari tra Veneziani ed Austriaci, esse hanno vissuto a metà del XVIII secolo una nuova fioritura grazie all'aumento della domanda. I capodistriani hanno cominciato a rinnovare le vasche per il sale e addirittura a costruirne di nuove, lo stato aumentò il prezzo del sale e abrogò le limitazioni alla lavorazione. Il massimo sviluppo iniziò alla metà degli anni 80, quando fu di nuovo stabilito un limite e già negli anni 90 del XVIII secolo a causa della diminuzione del mercato i depositi di sale erano di nuovo pieni. Poiché nelle saline capodistriane (probabilmente a causa della vicinanza della città) non c'erano case, mentre in città c'erano troppo pochi depositi pubblici, i lavoratori delle saline raccoglievano il sale in grandi mucchi a forma di piramide. Con le piogge più forti l'acqua torrenziale poteva sciogliere il sale dal basso verso l'alto e portarne via una grande quantità; poiché non era sorvegliato a sufficienza era anche facile preda dei ladri. Accanto alla vendita ufficiale, nonostante i numerosi provvedimenti austriaci e veneziani contro il commercio illegale di sale, vi era in ogni tempo un forte contrabbando.